3.

DE ORIGINE IMPERII TVRCORVM, EORVMQVE ADMINISTRATIONE & disciplina, breuia quædam capita notationis loco collecta.

Cui

LIBELLVS DE TVRCORVM moribus, collectus à Bartholemæo Georgieuiz, adiectus est,

Cum præfatione reuerendi uiri D. Philippi Melanthonis.

VVITEBERGÆ.

ANNO M. D. LX.

PRÆFATIO D. PHILIPPI MELANTHONIS.

VTILE EST SÆPE MVLtumq; cogitare Ecclesiæ Dei & imperiorum distinctionem, & considerare, quam tristis seruitus fuerit Ecclesiæ in magnis Imperijs inde usq; ab initio Monarchiarum, etsi interdum eam exiguo spacio mirandis modis Deus leniit. Est omnino terribile spectaculum, quod summa potentia & fastigium generis humani cernitur esse penes hostes Dei, qui ut Gigantes bellum cœlo inferunt, & cruore iniustè fuso, & libidinibus totam rerum naturam polluunt. Quanta deformitas est, quod Romæ dominatur spurcissimum & crudelissimum portentũ Nero, cum ibi Paulus inclusus carceri Ecclesiam colligit? Sed in talibus spectaculis conspiciuntur tamen testimonia pro-

uidentiæ & preſentiæ Dei, ut Gigantes fulminibus diſſipantur, Tyranni ſingularibus exemplis delentur, quæ oſtendunt eos à Deo puniri. Præterea Eccleſia, quanquàm exigua eſt, & ſine Regijs præſidijs, tamen dextera Filij Dei tegitur, qui & alijs ſingularibus operibus præſentiam ſuam oſtendit. Excitant Apoſtoli mortuos, & alijs alia teſtimonia exhibentur. Ita uniuerſam Monarchiarum ſeriem intuearis, cum has tabulas & terribiles Turcorum formas ceu Gorgonas aſpicies. Videmus Turcicam potentiam in genere humano excellere, Reges & Principes Europæ cæteros ſuas uires domeſticis bellis conſumere. Interea Turci procedunt. Et prædixit Hiltenius ante annos octoginta, dominaturos eſſe Turcos in Italia & Germania Anno 1600. In his uaſtationibus quæ & ubi erit Eccleſia? Hic uerò teneamus neceſſariam & ueram conſolationem diuinam,

uinam, quæ adfirmat etiam in hac delira Mundi ſenecta & inter Imperiorum ruinas & uarias opiniones, tamen filium Dei ueræ Eccleſiæ reliquias ſeruaturum eſſe, & eis daturum hoſpitia, etſi ſqualidiora quàm qualia habuit ætas tranquillior. Sicut ſcriptum eſt: Erit ſicut in diebus Nohæ. Et quidem ſciamus ibi Filium Dei ſeruaturum eſſe ſuos cœtus, ubi & uox Euangelij, & ipſius inuocatio durabunt. Ab hoc agmine non deficiamus admiratione potentiæ Turcicæ, aut metu crudelitatis ullorum Tyrannorum, noſq; & teſtimonijs doctrinæ & Inuocatione Filij Dei confirmemus. Illuſtris conſolatio hæc eſt, Scire, impoſſibile eſſe, populum Dei hunc eſſe, qui palàm & ex profeſſo negant ſe amplecti ſcripta Prophetica & Apoſtolica. Semper in pectore circumferamus uocem æterni Patris de Filio: Hunc audite. Et ſimilia dicta multa, quale eſt apud

Ioannem: Qui non manet in doctrina Christi, Deum non habet, Vt igitur simus ciues & membra populi Dei, & possimus uerum Deum inuocare & petere & expectare ab eo auxilium in hac uita, & æternam salutem, simus alieni à Turcicis blasphemijs. Precemur etiam Filiũ Dei Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, crucifixum pro nobis & resuscitatum, ut propter suam gloriam, procul depellat Turcicam Tyrannidem, & semper inter nos sibi æternam Ecclesiam colligat.

Datę Anno 1560.
Calend. Ianuarij.

DE ORIGINE IMPERII TVRCORVM, EORVMque administratione & disciplina, breuia quædam capita, notationis loco conscripta.

De origine Turcorum.

TVRCOS GENTEM SCYthicam esse, non solum historiographi ueteres testãtur, Verumetiam eorum mores, facies, uultus, superbia, temeritas, magnaq; securitas, denicq; tota ipsorum pugnandi ratio, modusq; clarè demonstrat.

Ante annos sexcentos in Asiam minorem, quam Natholiam appellant, ingressi, infinitas depopulationes ac uastationes fecerunt, donec paulatim hæreditates, arces, ciuitatesq; imperio suo subiecerunt, Et populum Asiæ minoris, qui bellis pugnæq; non assueuerat, perterrefacerent, atq; opprimerent.

Ac tum quidem Turci nullum habebant Principem, sed cateruatim discurrentes, amplissimam totius minoris Asiæ terram peruolarunt sibiq; subegerunt, & cru-

deliter rexerunt. Cum uerō poſtea Chriſtianorum peditum trecenta millia, & Equitum centum millia, ad excellentem ducem Gottfredum Bilioneum conueniſſent, mareq; traieciſſent, ut ſanctam terram, ubi ſepulchrum domini noſtri IESV CHRISTI poſitum erat, occuparent: Turci quoque conglomerati, capitaneum ſibi Solymannum quendam crearunt, atq; ita aduerſum Chriſtianos bella mouerunt. Sed poſt ingens & cruentum bellum, à Chriſtianis uicti fugatiq; ſunt.

Ab hoc tempore non legimus, Turcos aliquem Principem habuiſſe, uſque ad annum Chriſti 1300, quo tempore tandem Ottomannus inclaruit, potenſq; factus, primus Turcarum Imperator creatus eſt, ā quo reliqui, ut ſequens tabella oſtendit, conſequenter originem duxerunt.

CATA-

CATALOGVS TVRCICORVM IMPERATORVM.

I. OTTHOMANNVS.

OTthomannus, primus Turcarum Imperator, quí gentis Turcicę auus quaſi fuit, Et ā quo reliquí Principes Turcici denominantur, fuit fortunatus, uictorioſus & ualde crudelis Tyrannus. Regnauit annos 28. Mortuus eſt anno Chriſti, 1328.

II. ORCANES.

ORCANES, ſecundus Imperator Turcarum, uafer & ingenioſus fuit, pluríma inſtrumenta ſeu machinas bellícas excogitauit. Præfuit imperio annos 22.

AMV-

III. AMVRATHES.

AMVRATHES filíus Orcanis, tertius Turcarum Imperator, iuuenis, fraudulentus, prouídus uígilanſque fuit. Anno Chriſti 1363. Adrianopolín occupauit. Regnauit annos 23.

BAIA-

IIII. BAIACETVS.

BAIAZETVS hoc nomine primus, Quartus Turcarum Imperator, victoriosus, sed insignis & crudelis Tyrannus fuit. Totam ferè Græciam suo imperio subiecit, Tandem uerò à potentissimo Tamberlane victus est.

CYRIS-

V. CYRISKELEBES.

CYRISKELEBES, Baiazeti filius, Quintus Turcarum Imperator, ualde iuuenis ad imperium peruenit. Cum Sigismundo Imperatore Romani Imperij, qui Rex Vngariæ tum fuerat, conflixit, eumq; in campo Salumbeci superauit ac deuicit. Iuuenis adhuc mortuus est, regnauit circiter sex annos.

MOISES

VI. MOISES.

MOISES, ſextus Turcarum Imperator, Hic poſtq; fratris ſui filium Orcanem interfeciſſet, Imperio Turcico quidem potitus eſt, uerum non diu ipſi præfuit. Nam a Mahomete fratre Orcanis ante interfecti, ipſe quoq; necatus eſt, qui interfecto Moiſe imperium Turcicum ſibi ſubiecit.

MAHO-

VII. MAHOMETVS.

MAHOMETVS hoc nomine primus, ſeptimus Turcarum Imperator, admodum crudelis fuit, uires VValachiorum bellis plurimis fregit, Eaſq; oppreſſit. Regnauit annos 14. Mortuus eſt anno Chriſti 1419.

AMVRA-

VIII. AMVRATES.

AMVRATES hoc nomine ſecundus, octauus Turcarum Imperator, callidus ac crudelis fuit. Hic primus omnium, ordinem Ianitzarorum, de quib. poſtea dicetur, inſtituit. Regnauit annos 31. Mortuus eſt anno Chriſti 1450.

MAHO-

IX. MAHOMETVS.

MAHOMETVS ſecundus hoc nomine, nonus Turcarum Imperator, Audax, ſecurus & confidens fuit. Hic cepit Conſtantinopolim Anno Chriſti 1453. Die 29. Maij. Regnauit annos 32.

X. BAIAZETVS.

BAIAZETVS ſecundus hoc nomine appellatus, decimus Turcarum Imperator, Totam Moldauiam ui bellica deuicit, eamq; ſuo Imperio ſubiugauit. Inſuper multa & magna bella difficilia geſſit, quibus ipſe in numero ſuorum interfuit. Regnauit annos 31.

SELI-

XI. SELIMVS.

SELIMVS, Vndecimus Imperator Turcarum, fuit admodum crudelis. Patrem ſuum ueneno necauit, & eo modo potitus eſt imperio Turcico, anno Chriſti 1512. Poſtea cum deuiciſſet Sultanum Magnum, populoſiſſimam urbem Alkairum expugnauit. Regnauit annos tantum octo, ubi ſuæ crudelitatis pœnas dedit.

XII. SOLYMANNVS.

SOLYMANNVS, Selimi filius, duodecimus Imperator Turcarum, qui nostra ætate regnauit, iam uerō mortuus esse dicitur, fuit propter peccata nostra felix & uictoriosus. Albam Græcam & Rhodum occupauit. Cumq; Regem Ludouicum deuicisset, Budam, Strigonium, Albam Regalem, & plurimas urbes Vngariæ suo Imperio adiecit. Viennam quoque Anno Christi 1529. obsidione cinxit, à qua auxilio filij Dei, quem hostem habet, repulsus est.

Te Domine Deus qui es trinus & unus, ueris & ardentibus gemitibus oramus, ut tandem iræ indignationisq; tuæ facias finem.

nem. Mihiq; bonam spem concipio, tuę iræ fore aliquando finem. Hic enim duodecimus Dux Turcarum est, nec plures ex Ismaële nascituros esse, Tu ipse Deus prædixisti Abrahæ Gene: 17. capite.

QVA RATIONE TVRCÆ BELLA GERANT.

POstquam Macedonum potētiam Turci deuicerunt, eorundem disciplinam militarem, rationemq; administrandi, Item bella (quamuis non in omnibus consentiant) imitati sunt ac retinuerunt. Ideoq; ferreis loricis induti, hastis, clypeo, curuisque gladijs pugnare solent, sæpeq; uictores existunt.

Cohortem uerō Ianitzarorum, ab electissimis militibus Macedoniæ, quorum uirtute Alexander Magnus orientales populos superauit, suoq; Imperio subiecit, nihil omnino differre certissimum est, Hos à prima statim puericia ad bella & pugnas educant, exercent atq; instituunt. Nemo eorum suos parentes aut cognatos nouit. Sunt enim filij Christianorum, multis ac uarijs depopulationibus surrepti, quos in hortum Principis Turcici traditos, ut in futurum

turum uiriliter sese in acie gerere & defendere possint, uarijs artibus bellicis instituunt atq; exercent. Si qui ex eis moriuntur, aut in acie uel etiam urbium aliarumue munitionum oppugnatione cadunt, confestim ex adolescentum exercitatissimorum ordine, in horum locum alios substituunt, numerumq; supplent.

Atq; hoc pacto exercitus Ianitzarorum, qui uelut cor & arx est roboris & potentiæ Turcorum, semper manet integer. Nec habent æquales pensiones, sed unicuiq; secundum propriam uirtutem, & egregia facinora, datur stipendium. Et hæc unica est causa, cur audacissimi, & ad omnem conflictum, facinusq; egregium paratissimi ac promptissimi euadant, quemadmodum hisce superioribus annis, non sine nostro magno incommodo & malo, de his certiores facti & edocti sumus. Nam inde usq; ab Amurathe secundo, qui Ianitzaros instituit, & hoc ordine disposuit, nusquam eos integrum aliquod generalis exercitus robur amisisse aut perdidisse legimus, quin potius superiores uictoresq; extitisse scimus.

Tanta autem iusticia & seueritate, Turci disciplinam militarem, bellicq; gerendi leges

ges custodiunt & conseruant, ut hac in re Græcos & Romanos longe exuperent. Nunquam inter ipsos factiones, seditiones, proditiones, aut mutuę cędes existunt. Siquidem Ieui saltem crimine conuicti, capite plectuntur. Milites uero Turcorum aliarum gentium bellatores multis in rebus excellunt.

Primum enim Principi Ducibusq; suis sine contumacia promptè obediunt, quod apud nostros minimè fit. Deinde, quamuis durissima necessitate urgeantur, tamen nunquam terga uertunt, sed potius audacius congrediuntur. Credunt enim diuinitus præfinitum esse, quo tempore, quoue modo quis occumbere & mori debeat, Ideoq; nihil sibi aduersi ante constitutam horam accidere posse arbitrantur. Postremò quia sunt patientes, multoq; tempore, absque pane & uino, sola aqua & oryza sese sustentare possunt.

ORDO SEV DIS-
POSITIO BELLI ET
CVRIÆ TVRCICÆ
GENTIS.

VISIER BASSÆ.

VISIER BASSAE ſunt conſiliarij Turcici Imperato: Cum his enim de omnibus ſuis negocijs conferre ac deliberare conſueuit. Sunt autem quatuor, & ab ipſo Imperatore ex eorum numero, qui ex Chriſtianis Turci facti ſunt, & Chriſto contradixerunt, Item multo peiores ipſis Turcis euaſerunt, deliguntur. Horum autoritas, & potentia magna eſt, et ſunt opulentiſſimi.

LESKER

LESKER KADIE.

LESKER KADIE, ſummi Iudices ſunt, qui bellicas controuerſias, quotquot ſunt, dijudicant. Vnus in Romania, alter in Natolia ſedem habet. Horum officium eſt, omnibus dicere ius, & omnium cauſas, quæ ad ipſos perferuntur, iuxta Mahometi leges decidere. Ad hos appellant ac prouolant omnes alij Kadiæ, & penes hos manet poteſtas, de qualibet controuerſia quantumuis magna, pronunciandi.

BEGLERBEG.

BEGLERBEG, hic omnium Ducum Dux eſt, hoc eſt ſummus militiæ Príceps, ſeu ſummi Principis locum tenens. Sunt autem duo Beglerbeg, & imperant illis qui uocantur Szantſakbegler, Vnus in Natolia in ciuitate Galatiæ Cutheia. Alter in Romania, in ciuitate Raſcianorum, quam Sophiam adpellant, commoratur.

TEPH-

TEPTHEDAR.

TEPTHER ipſorum lingua librum ſignificat, in quo rationes & calculationes conſcribuntur. Inde Tephtedar nomen habent. Sunt Quæſtores ſeu Theſaurij, unus in Romania, alter in Natolia. Rationem habent omnium prouentuum totius anni per totum Imperium Turcicum, omniumq; redituum & expenſarum. In aulis Principum ſunt in magna autoritate.

IEREYS,

IEREYS.

IEREYS. Princeps militiæ naualis, bellicq; maritimi, qui ſemper ex numero Szantſakorum aut præfectorum, qui Calliopoli præſunt, eligitur. Poteſtatem habet nauium trecentarum, quæ omnes gubernantur uelis.

MODE-

MODERIS.

MODERYS, ſunt homines docti in Mahometi conſtitutionibus, ſapientes & exercitatiſſimi, Ideoq; omnes hoc nomine appellantur.

MVHTHI

MVTHI.

MVTHI, sunt Iurisperiti, ex quibus unus tanquam præcipuus legis doctor, eligitur, cuius decisionem non licet cuiq; retractare. Si quæ difficiliora loca in legibus inciderint, de illorum interpretatione isti consuluntur.

CANCELLARII.

Plurimi sunt scribæ in aulis Turcicorum Principum, diuersis tamen linguis ac literis utuntur. Nam in Turcia, literis & sermone proprio scribunt & loquuntur. In Græcia & Italia Græco, in Pannonia uerò & Moldauia, Rasciano sermone & pictura utuntur in scribendo. Scribas autem omnes Turci uno nomine Iazici appellant.

SPAHIOGLANI.

SPAHI ipſorum lingua nobilem, OGLAN uero puerum aut filium ſignificat. Inde Spahioglani nomen habent, & ſunt præcipui Equites in exercitu Turcico, educati in horto Imperatoris, eiuſdemq; filij appellantur. Ex horum numero Szantſakbegler, deinde & Legati eliguntur. Numerus eorum millenarium complet, induti ueſtimentis ſplendidis & precioſis, à dextro latere Imperatoris equitant. Quilibet eorum ſeptem aut octo milites ſub ſe habet.

SOLVPHTHARI.

SOLVPHTHARI, Hij una cum Spahioglanis educantur, pariq; poteſtate & dignitate pollent. Eorum quoq; numerus eſt millenarius, Ornatiſſimis & precioſiſsimis ueſtibus induti, à ſiniſtris Imperatoris incedunt.

CAPICI.

CAPI lingua Turcica portam significat. Inde Capici nomen habent. Sunt enim Ianitores seu custodes portarum Principis, qui magni æstimantur, & præcipua dignitate ornantur. Ex cohorte Ianitzarorum deliguntur. Eorum sunt quadringenti.

VLV-

VLVFAGI.

VLVFAGI, sunt mille equites sic appellati, delecti ex numero Ianitzarorum, aut ex præcipuis militibus Bassarum, qui fidelitatem & suam uirtutem, egregio ac memorabili aliquo facinore declararunt. Tertium ordinem post Imperatorem Turcicum obtinent.

CARIPICI.

CARIPICI, & iſti ſunt Equites, numero mille. Vt autem Equi eorum ſunt celeres & ueloces: Ita ipſi quoq; mira audacia & celeritate ſunt præditi. Arcu & ſagittis, haſtis, clypeo, & curuis gladijs utuntur, ſeſeq; armant. Stipendia habent copioſa.

SOLAKHI.

SOLAKHI, ſunt milites præcipui & electiſſimi, Deliguntur enim & hij quoque ex numero Ianizzarorum, qui artem eiaculandi ſagittas admodum callent, ijſq; emittendis præ cæteris, quam rectiſſimè, exercitati & aſſuefacti ſunt. Numero ſunt ſeptingenti, quorum officium eſt, ſagittis neruo appoſitis Imperatorem circundare, eiq; aduigilare.

IANITZAR AGA.

IANITZAR AGA. Hoc nomine dux Ianitſzarorum appellatur, qui ſub ſe habet uiceduces, quorum alĩ imperant militibus mille, alĩ quinquaginta. Sunt præterea centuriones, decurioneſq;. Sub horum poteſtate reliqui Ianitzari quietiſſime uiuunt.

IANITZARI.

IANITZARI, ſunt pedites numero duodecim millia, præſtantiſſimi, exercitatiſſimi & fortiſſimi milites, quorum fidelitati Turcicus Imperator, præcipuè ſeſe committere & credere ſolet. Longis bombardis utuntur, ex quibus celerrimè globos eiaculantur, & rem attingunt, ad quam emittunt globos.

BESLIE.

BESLIE, ſunt etiam milites exercitati & celebrati, qui mirabiles ſuæ fortitudinis uirtutes ediderunt. Quilibet eorum quinq; militum ſtipendia accipit. Eorum fere quadringenti ſunt.

MVTA

MVTAPHARAKH.

MVTAPHARAKH, ſunt filij magnorum Principum, miniſtri Imperatoris, ampla fruuntur libertate, nullum onus ſuſtinent, præterq; quod Imperat: Turcico aſtant, eum obſeruant & comitantur.

CZAVSI.

CZAVSI, Clauas in manu geſtant, exercitum ordinant & dirigunt. Principi præeunt in exercitu, eiq; uiam præparant, ſicut infra rurſus dicetur. Sunt eorum trecenti. Horum opera Turcicus Imperator uti etiam ſolet in legationibus.

GIM-

GIMLIE.

GIMLIE milites præcurſores ſunt, qui uelociſſimos equos habent, ac cum neceſſitas poſtulat, magnum ſpacium una nocte abſoluere & conficere poſſunt. Sunt loricis circundati, clypeo, haſtis, & curuis gladijs pugnant,

ALCAN-

ALCANTZI.

ALCANTZI, Equites infimi ordinis, ſunt crudeliſſimi uaſtatores & depopulatores, qui cum in bellum ſolummodo commodi ſui cauſa proficiſcantur (nihil enim manubiarum aut prædæ ab his reperi ſolet) igni ferroq; cuncta uaſtant. Magna eſt eorum multitudo, nam excedunt numerum triginta millium.

MEK-

MEKHTER.

MEKHTER, miniſtri Principis Turcici ſunt, qui ad expurgandas & ornandas domos Turcici Imperatoris ſunt deſtinati, Tapetiorum & aulæorum curam agunt. Hi tentoria cuſtodiunt Imperatoris, quando in bellum proficiſcitur Imperator Turcicus.

ASAPPI.

ASAPPI.

ASAPPI pedites ſuntin emittendis ſagittis peritiſſimi, miſſi a ciuitatibus Turcicis, ut tempore belli auxilia præſtent Turcico Imperatori, ſinguli eorũ ſingulis menſibus, ternos aureos Turcicos, pro ſtipendio accipiunt.

DE TVRCARVM MORIBVS EPITOME,

BARTHOLEMAEO GEORgieuiz Peregrino Autore.

IOANNIS GOTTSCALCI BRABANTINI POETÆ LAVREATI IN LAVDEM AVTORIS.

QVod uarios homines, uarias quod uiderit urbes
Neritij nomen notáq; fama dabis. (bes
Raptus at à Turcis in uincula Bartholemæus:
Neritio errauit per loca plura duce.
Hic Aſianorum, atq; Arabum diſtractus in oras,
Quæ tulit eſt teſtis dira μενία comes.
Ille Ithacen inter iactatus, & Ilion inter,
Clarior ingenio eſt factus Homere tuo.
Hic maris, & terræ diſcrimina maxima ſenſit:
Ille ſed expertus, ſola pericla maris.
Quid multa? hic dignus quem laudet Muſa Maronis:
Meonij uatis dignus & ore boni. (ronis:

PIO ET CHRISTIANO LECTORI BARTHOlemęus Georgieuiz Peregrinus Hierosolymitanus S. D. P.

SÆVA DISCORDIA, ET Principum nostrorum intestina bella hoc mihi Peregrino pepererũt Christiane Lector, ut omnibus bonis spoliatus, catenis uinctus, per aspera atque lubrica Thraciæ, Asięq; minoris loca, ut iumentum aliquod, oppidatim, uicatim, & plateatim uenum ductus: ad grauissima, uariaq; rustica negocia septies uenundatus: ibiq; sub Turcica ac rustica ferula & aspera disciplina, in fame & siti, in frigore & nuditate sub dio cubans, gregem ouium armentaq; pascere, agriculturam exercere, equos curare, militiæq; artem discere compulsus sim. Vnde capta fuga, glandibus, herbis agrestibus earumq; radicibus amaris, modico sale conditis uictitans, in solitudine arctico polo duce errans, inter uoraciss imas feras uersatus sum. Hellesponticum mare, trabibus fune colligatis, trãjcere conatus sum, tandem captus, ad herum reductus, manibus ac pedibus ligatus, in terram prostratus, fustibus duriter cæsus, postea ad mangones atque

que lanistas uenum reiectus: ita ut tredecim annorum spacio, aduersæ fortunæ fluctibus agitatus, sub Imperio Turcarũ multas miserias, calamitates, afflictiones, & persecutiones pro fide Sancta Catholica experiri, patiq; coactus sim.

Qui quum illa magis compendiosa uia, hoc est per Thraciam, tantam tyrannidem, grauissimam seruitutem, & crudelissimam infidelium afflictionem effugere nequiuissem, alia uia uidelicet antarcticum polum uersus, per Caramaniæ, ac Syriæ deserta & periculosissima loca fugiens:

Per uarios casus, per tot discrimina rerum,

In terram sanctam, ad fratres Diui Francisci Hierosolimæ in monte Syon habitantes, perueni. Inde post cursum unius anni, quasi à mortuis (Diuina uoluntate) suscitatus, illiusq; uoraciss imi & insatiabilis draconis orco, & faucibus ereptus, eiusq; tormentis, & supplicijs liberatus, fratribus meis Christianis, illarum pœnarum certissimus nuncius ueni: ut dignam suorum scelerum, atq; errorum pœnitentiam facerent, ne & ipsi in eum tormentorum, ac cruciatuum locum ueniant: ut etiam intelligant, quo in odio

esse debeant hi, qui Christianum gladium, nostrarum miseriarum futurum uindicem, iam ante tot secula, tam fidelium, quām etiam infidelium, prophetico ore prędictum, & ad illud Sathanæ regnum destruendum & demoliendum prædestinatum, ab hac sanctissima & diu desiderata expeditione, remorantur.

Quum igitur post terræ sanctæ peregrinationem, occidentalium quoq; partium, loca uisitando, illarum crudelitatum tragœdias, leuiter delineassem, nec non alia, quædam quæ aut quotidiana conuersatione, & experientia longoq; usu, in aula & militia Turcarum Imperatoris existens didiceram, uel quæ doctiores & sapientiores eiusdem, legere, seu recitare audiueram, uel à senioribus (olim dicta aut lecta) ratiocinari intellexeram, memoriæq; commendaueram: singula breuiter, ac fideliter in diuersis locis, & diuersis temporibus conscripta, particulatim diuulgassem, & postea ā me diuulgata, per doctos proboscq; uiros in uaria idiomata traducta, & publicata comperissem, eaq; necessaria, & quodammodo utilia, & grata lectoribus perspexissem, omnia in unum fasciculum collegi: nunc uerò in meliorem

liorem formam redacta, tibi ea optime ac Christiane Lector legenda offero.

Tu igitur exemplo CHRISTI saluatoris (qui illius pauperculæ uiduæ munusculum offerentis, tot Principum preciosis muneribus prætulit) hoc exiguum munusculum afflicti peregrini, æqui boniq; consulere uelis. Vale. Romæ Idibus Septembris, M. D. LII.

DE TVRCARVM RITV ET CÆREMONIIS CAPITVLVM.

Et primo loco de Templis, seu Meschitis eorum.

HABENT Templa satis ampla, & sumptuosa, ipsorum lingua *Meschit* appellata, in quibus nullas prorsus imagines uidi, præter hæc uerba inscripta Arabica lingua, uidelicet, *La Illah Illellah, Mehemmet, Iresul, Allah, Tanre Bir Pegamber Hach*: id est, non est Deus nisi unus, Mehemmet autem propheta eius: Creator unus, & prophetæ æquales. Vel hæc, *Fila Galib Illelah*, id est, non est fortis sicut Deus. Deinde conspicitur magna abundantia lampadum ardentium oleo, totum Templum dealbatum, pauimentum storeis stratum, ac desuper tapetis ornatum. Circa Templum turris miræ altitudinis, quam eorum sacerdos tempore orationis ascendens, uoce alta, digitis in aures insertis, hęc uerba ter repetit *Allach Hechber*, id est, Deus uerus unus. Audito clamore conueniunt in Templum nobiles & ociosi, tantum deuotioni astricti. Deinde prædictus Sacerdos descendens orat cum illis, idq;

idq; ex officio facere debet quinquies inter diem & noctem. Quicunq; uerò ueniunt ad orationem, debent abluere manus, pedes, & pudenda: postremò ter spargunt aquam super capita, recitando hæc uerba, *Elhemdù Lillahi*, id est gloria Deo meo. Deinde, exutis calciamentis *Patsmagh* dictis, ijsq; ante ianuam Templi relictis introeunt, alij nudis pedibus, alij habentes munda calciamenta *Mesth* uocata, quibus non palpant terram. Fœminæ nunquam congrediuntur cum uiris, sed seorsum certo in loco, prorsus abstruso, ã uirorum conspectu, & auditu: ipsæq; rarius Templum frequentant, ut tempore *Bairam* paschatis, nonnunquam diebus ueneris, quæ *Gsumaagun* eorum lingua uocatur, orãtq; ab hora nona noctis usque ad duodecimam, ut puta mediam noctem: atq; inter orandum corpus continuo agitatu, & uociferationibus mirè affligunt, ut sæpius uiribus & animo defectæ, in terram pronæ concidant, & si aliqua ab eo tempore se grauidam senserit, spiritus sancti gratia imprægnatam esse affirmat. Cumq; pariunt, ab ipsis nati *Neses Oglu*, id est, Animæ, uel Spiritus sancti filij appellantur. Ita mihi narratum est à pedissequis earum: nam nec ipse uidi, nec aliquis uirorum huic spectaculo

intereſſe poteſt. Virorum autem orationibus cum hero meo ſæpe interfui, quibus mos hic eſt. Inter orandum pileos ſuos (qui *Tſalma* illorum lingua uocantur) non deponunt, ſed ſummis digitis attingunt, quaſi eleuaturi, genibus incumbunt,& terram ſæpe deoſculantur. Chriſtianum eorum ſacris intereſſe nepharium putant, credunt enim ab hominibus (ut ipſi aiunt) illotis,ſua templa contaminari,quippe Chriſtiani non uſurpant illorum more frequentia lauacra. Ibi Sacerdos illorum ſuggeſtum aſcendit,ac ad duas circiter horas concionatur: peracto ſermone aſcendunt duo pueri, qui cantando ſuas preces pronunciant. Peracto eorum cantu, incipit Sacerdos cum toto populo ſubmiſſa uoce cantare, quaſſando corpus in latus, nihil aliud præter hæc uerba, *La Illah Ilellah*, id eſt non eſt niſi unꝰ Deus, ſic media ferè hora perſonat, ac mouetur. Huiuſmodi autem oratiões,et cæremoniæ,ut cantus,prædicatio,non fiunt ſingulis diebus, niſi tempore Quadrageſimali & die feſtiuo,utputa die Iouis,ab hora nona noctis,uſqꝫ ad duodecimam. Et ipſa dies Veneris,ã quibuſdam religioſiſsimẽ colitur.

DE

DE QVADRAGESIma eorum.

HABENT etiam Quadrageſimam ſua lingua *Orutz* appellatam, ieiunantes unum menſem, & unam hebdomadam ſingulis annis, at non ſemper eundem, ſed ſi (uidelicet hoc anno) ieiunauerint Ianuarium, ſequenti Februarium, pergentes ſerie, ita ut duodecim annorum decurſu annum, & duodecim hebdomadas loco decimæ oferant Deo. Cum ieiunant, toto die nihil guſtant,ne panem quidem,aut aquam. Deinde uiſa ſtella,licet illis omnia manducare, præter ſuffocatum, & porcinas carnes. Suffocatum ab eis, *Murdar*, id eſt, cadauer ſiue immundum, & porcus *Domutz* uocatur. Quadrageſima peracta, Paſcha celebrant, eorum lingua *Bairam* uocatum,magna cum ſolennitate per triduum, oblinientes ungues manuum & pedum certo ceromate ab eis *Chna* appellato, quod ungues rutilos efficit: eadem quoque tinctura caudas equorum & pedes imbuunt, hic color tenaciſſimẽ hęret,nec ablui,aut extergi poteſt: quamobrem niſi noui à radicibus ungues exierint, ſemper rutilantes apparent, ſed de manibus frequenti lotione poteſt deleri.

Mulieres non solum ungues, sed & manus, atque pedes illo ceromate imbuunt.

DE CIRCVNCISIONE.

VTuntur circunciſione eorum lingua *Tſuneth* dicta, non octaua die more iudæorum, ſed quàmprimum natus ſeptimum aut octauum annum exegerit, ſermonis iam peritus: idq; ipſis myſterium eſt, propter uerba confeſſionis, quæ ante circumciſionem requiruntur, erecto pollice manus *Parmach* dicto, hæc uidelicet, quæ ſupra oſtendimus in templis deſcripta. Puer ob id non defertur in templum, ſed in domibus parentum circunciditur. Huic ſolennitati ſæpe interfui, quæ ita ſe habet. Primō conuocatis amicis ad conuiuium, quibus ſatis delicata parantur fercula, ex omni genere carnium, quo ipſis ueſci licet, & paſſim (ut apud ditiores) bos cæditur, in hunc excoriatum & exenteratum includunt ouem, in qua gallinam, & in illa ouum, quæ integrè aſſantur ad ſplendorem illius diei. Deinde inter epulas tempusq; cœnæ adducitur puer circuncidendus, cuius medicus illius artis glandem retegit, & replicatam pellem

lem forpiculis apprehendit: deinde quō metum adimat puero, ait ſe in proximum diem circunciſionem peracturum, atque ita diſcedit: mox ſimulans, quaſi omiſſum aliquid eſſet, quod ad præparationem attinet, ex improuiſo præpucium abſcindit, uulneri parum ſalis, & bombaſini apponens, iam uocabitur *Muſulman*, id eſt, circunciſus. Et die circunciſionis non induntur illis nomina, ſed ipſo die natali, quo in lucem eduntur, quæ talia ſunt, & primo Regum, ut *Suleiman*, Solomon interpretatus. *Sultan Scelim*, id eſt princeps pacis. *Murath begh*, id eſt, deſideratus dominator. *Mutſtafa* & ſimilia. Ducum, *Pirim*, *Hairadon*, *Hader*, *Ebrahim*. Dominorum humilioris conditionis, quemadmodum ſunt *Spahalar*, *Sauslar*, *Eminler*, *Behram*, *Memmi*, *Mehemmet*, *Alli*, *Ahmat*, *Tcielebi*, *Paiazith*, *Chatſun*, *Hutſcref*. Cæteris omnibus, *Mutſa*, *Ionutz*, *Schender*, *Perhat*, *Ferro*. Captiuorum ac ſeruorū maiori ex parte *Seremeth*, quod nomen ſignificat audacem, atque uelocem. Poſtea continuato trium dierum conuiuio, circunciſus ducitur in balneum, cum maxima pompa. Cum redit domum, ducitur per conuiuas, qui parata illi munera offerunt: Alij ueſtes ſericeas, alij ciphos argenteos, alij pecunias, uel

etiam equos. Mulieres quoq; induſia, ſudariola, & alia huiuſcemodi. Iuxta uoluntatem & opes unuſquiſque conuiuarum donat. Fœminæ non patiuntur circunciſionem, ſed tantummodo iam dicta uerba confitentes, *Muſulman* efficiuntur. Si autem ex Chriſtianis quiſpiam ſua ſponte confeſſo Mehemmeto circuncidi ſe patiatur, quod ſæpe contingit, propter grauiſſimum iugum, & onus tributi, talis ducitur per omnes uicos atque plateas ciuitatis, ſummo cum honore, & gaudio populi ſonantium tympana: ipſi quoq; dantur munuſcula, poſtea immunis efficitur à ſolutione tributi, *Haracs* eorum lingua appellati. Et cupiditate huius lucri, multi Græci, quos *Vrumlar*, & Albani, quos *Arnautlar* uocant, circunciduntur. Si quis ui compulſus, ut puta qui Muſulmannum feriret, uel uituperio afficeret, aut Mehemmetum blaſphemaret (quod uidi Epiſcopo cuidam Græcorum ſectæ, contigiſſe) circuncidítur, illi nihil datur: à tributi tamen ſolutione liber erit, ſicut & cæteri *Muſulmanlar*, id eſt, Circunciſi.

DE SACERDOTIBVS EORVM.

SAcerdotes uerò, illorum lingua *Taliſmanlar*

manlar uocati, parum uel nihil differunt à laicis, nec etiam à proceribus cæremoniarum, (quales apud nos ſunt Epiſcopi) nec magna in ipſis doctrina requiritur, ſatis erit ſi Alcoranum, & Muſſaphum nouerint legere. Illi autem qui etiam interpretari ſecundum textum nouerint, peritiſſimi habentur: quoniam non uulgari lingua Turcica, ſed Arabica à Mehemmeto ſunt tradita, quòd nephas eſſe putant, ſi uulgari lingua interpretata deſcriberentur. Eliguntur iſti Pontifices à populo, ſtipendium autem a Rege pro labore accipiunt: Vxores habent, & habitum ut ſeculares. Si ſtipendium non ſufficit propter multitudinem liberorum, mechanica tractant, ac libero etiam homine digna attingunt: præficiuntur ſcholis, aut libros deſcribunt. Apud illos ſanè nullos uidi typographos, ſed chartam optimè parant. Alij alium quæſtum faciunt, ut ſartoris, ſutoris, & ſimilia.

DE MONACHIS

NOn deſunt illis Monachi *Deruislar* uocati, uarijq; quidem ac inprimis triplicis ordinationis. Primus ordo talis eſt, qui nihil proprij habentes, quaſi nudi incedunt, præter pudenda pellibus ouinis tecta: &

tempo-

tempore frigoris ad cooperiendum dorsum similiter pelle utuntur: latus, manus, pedes,& caput nullo prorsus tegunt uestimento. Exigentes Eleemosynam tam à Christianis, quàm à Turcis, *Alabici* petentes, quod significat,propter Deum. Hi deuorata herba *Maslach* uocata,in rabiem aguntur, adeò ut per pectus totum in transuersum uulnus ducant, itidem per brachium uel nullo dolore dissimulato, & fungum arborum incensum capiti, pectori,manui superpositum non remouent,donec in cineres resoluatur.

Aliud genus uidi, qui incedunt pertusa uerpa,siue mentula,&incluso annulo æreo ponderis trium librarum, à coitu discluſi, ob seruandam castitatem.

Tertium genus rarò egreditur, sed manent die noctuq; in templis,habentes in angulis templorum tuguriola, sine calciamentis,uestimento, discoperto capite, nihil gestantes, præter unam camisiam, multis diebus ieiuni,orantes, ut Deus ipsis futura reuelet, quos rex Turcarum bellum moturus consulere solet.

DE

DE REVERENTIA, quam exhíbent Machometi traditionibus.

TAntam reuerentiam Turcæ Machometi traditionibus & statutis præstant, ut non solum Deum (quod nostris plerunque accidere) non blasphement, imò schedam quomodocunque scriptam in terra iacentem si reperierint,erectam, & sæpius deosculatam, in rimam aliquam parietis posítam, obstruunt : dicunt peccatum esse, si literæ quibus nomen Dei & lex Machometi describuntur,pedibus conculcentur. Et nemo audet Christiano, uel alterius fidei seu religionis homini uendere Alcoranum, aut alia eorum scripta,ne abiecta palpentur pedibus, uel immundis manibus contrectentur, alioquin capitis pœna plecterentur, Quare in hac re nobis profectò meliores dici possunt.

DE SCHOLIS IPSORVM

HAbent quoq; loca ad instituendum *Ochumachgirleri* eorum lingua appellata, & suos Doctores quos *Hogsialar* uocant,tam masculos, quàm fœminas, separatim

tim tamen inſtituunt, maſculi maſculos, & fœminæ fœminas, Aſtronomiam, Philoſophiam, Artem poëticam. Inter diſcendum clara uoce clamantes, ad latus corpora mouent. Muſicam non norunt artificialem, ſed fingunt carmina ad præſcriptas regulas, quę ita ſe habent. Quodlibet carmen undecim debet complecti ſyllabas. Placuit itaq; exempli gratia hæc pauca inſerere.

CARMINA AB IPSIS BETHLER DICTA.

Birechen bes on eiledum derdumi
Iarà dandam iſtemiſcem iardumi
Terch eiledum zahmanumi gurdumi
Ne ileim ieniemezum glunglumi.

Sunt enim carmina amatoria, Deæ ipſorum lingua *Aßih* uocatæ, id eſt, Deæ amoris, quorum interpretatio hæc eſt de uerbo ad uerbum.

Birechen, id eſt, ex una. *bes*, id eſt, quinq; *on*, id eſt, decem. *eiledum*, id eſt, feci. *derdumi*, id eſt, tribulatione mea.

Iaràdandan, id eſt, ā creatore. *iſtemiſcem*, id eſt, poſtulaui. *iardumi*, id eſt auxilium.

Terch eiledum, id eſt, neglexi *zachmanumi*, id eſt, id eſt, patriæ meæ. *gurdumi*, id eſt uiſitationem.

Ne, id eſt, Quid. *ileim*, id eſt, faciam. *ieniemezum*, id eſt, non poſſum uincere. *glunglumi*, id eſt, mentem meam.

DE MATRIMONII CONTRACTIONE.

MAtrimonium eorum lingua *Eulenmech* uocatum, tale eſt. Coeunt nuptiæ ſine iuramento, accipiunt plane indotatas, propemodum emere coguntur, contrario (quām olim apud Romanos) more, ubi gener emi ſolebat, non nurus. Nihil habet ſponſa in corpore cultus uel ornamenti, quod non cogatur ā ſoceris redimere. Diuortium apud illos faciunt improbi mores, uel infœcunditas: cognoſcit de iſtis rebus iudex ipſorum. Inter ſeruos emptos etiam matrimonium permittunt, ſed geniti ex illis uernæ fiunt.

DE PEREGRINATIONE ILLORVM.

PEregrini, eorum lingua *Hagſilar* appellati, loca ab ipſis ſancta habita inuiſunt, uide-

uidelicet *Mecham*, *Medinum*, ut noſtri Hieroſolymam, ibi aiunt Mehemmetum obijſſe: ſed non minus quæſtus gratia quã religionis & deuotionis. Ibi uiſo calciamento *Tſaroch* uocato, quod inauratum ſolummodo ã teſtudine templi pendet, coemptis ſubtiliſſimis telis, *Chumas* dictis, in patriam regrediuntur magno cum lucro. Et cum redierint, alij uectant deuotionis gratia aquam in utribus plateatim, idq; obuijs ſitientibus gratis offerunt, alij rem ſuam agunt, & ſi qui in itinere pereunt quocunque modo, etiamſi non ueniant *Mecham*: nihilominus in peregrinorum numero habentur.

DE MIRACVLIS

Machometi Mecheę factis, & quę modernis quoq; temporibus, aiunt eum facere.

NEſcio miraculane uel miraculoſas nugas potius dicam, quæ ſunt ſcripta in eorum libro *Mehemmedini* dicto. Aiunt enim, quod ſibi etiam perſuaſum habent, quõd cum Mecha extrueretur, Deum per Machometi preces montibus iuſſiſſe, ut lapides ad ædificandum Mecham quiſq; adferret: cumq; quiſq; montium decimam lapidum

pidum attuliſſet, & ex his Mecha extructa, & completa fuiſſet: quidam mons *Araphat dagh* dictus, quum cæteris, ex longinquioribus partibus ueniens tardior eſſet, & Mecham extructam uidiſſet, cognouiſſetq; eius lapidibus opus non eſſe, cœpit flere amare. Quem quum Machomet flentem uidiſſet cauſamq; eius doloris intellexiſſet, dixit: Eſto bono animo, inquit, & noli triſtari, ſed depone in eo loco, illi demonſtrato, decimam tuam: & quiſquis ſuper eum lapidem non orauerit, illius peregrinatio inutilis, ingrataq; fiet. Et percuſſit Machomet lapidẽ pede, & eduxit ex illo aquam ad potandum inutilem, impoſuitq; illi nomen *Abzemzem ſui*, id eſt, purificationis aqua, ex qua omnes eorum peregrini in uaſculo ſecum domum deferre ſolent: & dum quiſpiam eorum moritur, ueſtimenta quibus cadauer ab eis inuolui debet, ea aqua aſperguntur in remiſſionem omnium ſcelerum eorum.

Dicunt etiam, quod nemo poteſt Mecham uenire, quin aduentus eius Machometo ſit cognitus, qui poſtea cuſtodibus (qui omnes ſunt eunuchi) per eum reuelatur: & ſi talis *Hagij*, id eſt, peregrinus raptor fuerit

aut sceleratus, seu Christianus, uel alterius religionis homo, dicti custodes prohibent illi Mecham ingressum. Cæterum cadauer eius ibi non est, ut quidam aiunt, sed forma imaginis in muro templi, persona Machometi impressa: illam deosculantur, & ita domum redeunt. Talia enim sibi mendacia loco miraculorum illi infideles per Machometum habent persuasa: & multo magis ridiculosa, quæ profectō pudet me hic adferre. Velim tamen ut generosus lector interrogaret aliquem Turcarum, si ita sese res habeant, tunc affirmabit peregrinum meram ueritatem narrare.

DE ELEEMOSYNA EORVM.

HAbent xenodochia *Imareth* appellata, ex testamento Regum condita, ubi datur cibus pauperibus atque peregrinis, sed alibi alius. Sunt qui dant orizam *Pirrincis Tsorbà* dictum cum carnibus: alibi *Boghdai as*, qui fit ex tritico, pro obsonio: additur panis satis magnus: potus quem præbent est aqua. Cæterum pernoctandi ibi aut dormiendi locus nulli conceditur, sed habent alium pernoctandi publicum *Charuatsarie*, ubi

ubi gratis recipiuntur hospitio: non habent tamen lectos, sed in fœno uel stramine sub tecto dormiunt.

DE VICTIMIS EORVM.

IMmolant etiam uictimas, sed plerunq; uotiuas *Chorban* tam Turcica quàm Arabica linguis uocatas, in morbo enim aut periculo ouem uel bouem, pro cuiusque opulentia in, certis locis se sacrificaturos promittunt, uoti deinde uictima non comburitur in holocaustum, ut Iudæis mos est, sed mactato animali, cutis, caput, pedes, & quarta pars carnis sacerdoti præbetur, altera deinde pars datur pauperibus, tertia uicinis. Cæteras reliquias ipsi uictimatores sibi, & comitibus parant ad uescendum, neq; tenentur uoto, si è morbo uel periculo erepti non fuerint. Omnia enim illorum conditionalia sunt: dabo si dederis. Similis etiam apud Græcos & Armenios, & cæteras nationes Asiaticas Christianę religionis cultus obseruatur.

DE LEGATIS ET TESTAMENTIS.

SI quis ex Muſulmannis moriens teſtamentum condere conſtituit, talia ferme legata fiunt, adhibitis amicis & uicinis: ut aut riuos deducere ex longinquis partibus ante aliquod hoſpitale, aut templum, ſiue in locum aridum, qui frequentatur ab hominibus *Hairitſi*, id eſt, pietatis gratia, *Gnianitſi*, id eſt, pro anima. Alij captiuos, & emptitios ſeruos legant liberos faciendos. Mulierculæ autem (ut hoc genus præ cæteris ſuperſtitioſum eſt) legant pecuniam militibus, pro certa cæde Chriſtianorum, Id putant magnō ad ſalutem ſuæ ipſarum animæ prodeſſe. Reges uerō templa, hoſpitalia, extruenda conſtituunt, & alij ſi qui ſunt potentes.

DE CÆREMONIIS DEFVNCTORVM.

VBi quis moritur ex ipſis Muſulmānis maſculus, tunc maſculi funus curant: ſi fœmina, fœminæ. Abluunt cadauer, ac nitidiſſimis lineis induunt, poſtea efferunt extra urbem in locum aliquem: nephas enim eſt in templis ſepelire. Procedunt coroferarij cum candelis Monachi illorum, ſubſequuntur ſacerdotes cantillantes interim, donec ad ſepulturæ locum perueniant. Quōd ſi pauper fuerit ille defunctus, pro laboribus religioſorum plateatim collectæ pecuniæ ſolent illis offerri.

DE ÆDIFICIO SEPVLCHRI TVLBE DICTO.

CONditorio ſuperædificatur (utputa Regio) templum, ipſi enim Reges in urbe ſepeliuntur: Diuitum & pauperum inſtar altaris in eam altitudinem, ut beſtiæ inſultare, aut locum conſpurcare non queant. Sæpius eō cum luctu redeunt, & inferias ciborum monumento ſuperpoſito, panes, carnes, caſeum, oua, lac, nouendialis cœna, more Ethnicorum, pro anima defuncti deuoratur ā pauperibus, aut auibus cœli, & formicis. Dicunt enim æquè gratum eſſe Deo, offerri eleemoſynam tam brutis egentibus quām hominibus, cum ob amorem Dei offertur. Multos uidi, qui auiculas recluſas, data pecunia ualoris auiculæ, euolare iuſſerint, alios panem piſcibus in flumen projicere amore Dei, dicentes ſe pro tali pietate erga egentes mercedem ampliſſimam ā Deo conſecuturos.

DE MILITIA EORVM.

HAbent omnes unum Regem qui illorum uocabulo *Huncher Othmanlardan Sahitſultan Suleiman*, modernus ita appellatur ab eis, id eſt, Imperator ex Othomanis Sahi princeps Solomon, qui nunc habet filium primogenitum uiginti (uel circiter) trium annorum *Mutſtafa* uocatum, excellentem ſuos anteceſſores tyrannide, atque crudelitate, ſæpe inſidiantem patri, ut ſi quomodo poſſet illum occidere, ob libidinem dominñ. Sed quomodo ã patre interfectus ſit, in fine huius libri dicetur.

Habet Rex ſub ſe duos duces ſiue Satrapas *Tſangiach Begler* uocatos, Europæam & Aſiaticum, quibus ſubſunt præſides minores *Timargilar* dicti, quorum imperñs parent milites ordinarñ, qui ſi ceſſant dum ad expeditionem euocantur, ſuſpendio pœnas luunt. *Baſſalar* qui interpretantur capita, plures ſunt: ñ propter conſilium ſemper Regem comitantur. *Sulihtarlar* quoq; qui ſunt ſtipatores corporis illius, ſemper poſt tergum eius ſuccedere ſolent, unã cum *Capugtſibegler*, id eſt, cubicularñs. *Iazitgtſibegler*, id eſt cancellarñs. *Eminler*, id eſt, tributi exactoribus, uidelicet puerorum, & pecuniarum. *Spahalar*, id eſt, leuis armaturæ militibus equeſtribus, multis *Vlachlaris*, id eſt, nuncñs: & alñs huiuſmodi continuè aulam ſequentibus.

DE CONDITIONE PROCERVM.

NVllus ex Satrapis poſſidet prouinciam aut ciuitatem aliquam iure hęreditario, quam poſt obitum liberis uel ſuis ſucceſſoribus poſſit relinquere ſine conſenſu ſui regis. Sed ſi aliquis Ducum, uel principum certas poſſeſſiones cupit habere, id illi conceditur hac conditione: Initur ratio precñ, & redituum illarum poſſeſſionum. Cognoſcit & Turca, quot milites alí annuo illo cenſu poſſint, tunc ſatrapa illi cogitur habere illum numerum militum ſemper promptum, ad omnia imperata, alioqui capite plectitur: Nihilq; eum à belli comitatu poteſt excuſare, quám ſola aduerſa ualetudo. Et ſi quando Turcæ placuerit eum priuare tali beneficio, in eius eſt libertate: ſi autem non deponitur, ſuum eſt uſq; ad mortem. Poſt obitum, ſi ſucceſſores defun-

ti pactum obseruare uoluerint, admittuntur: sin secus, aliis prouidetur. Si aliquando aliquis istorum procerum cum rege loquitur, oculos humi defigit, non audens illius uultum contueri.

DE BASSIS, QVOS Consiliarios, seu Cancellarios, aut potius Secretarios possumus intelligere.

OMnes Bassæ plerunq; fiunt eunuchi (prout mihi narratum est cum essem mancipium cuiusdam Constantinopolitani satrapæ) qui sunt cæteris eius proceribus, exceptis Sangiachis, potiores apud Turcam, & omnes ferè ex raptis Christianorum filiis in eam dignitatem prouehuntur. Nullus tamen eorum etiamsi habeat filiam Turcæ in uxorem, ut Hrustan Bassa habet, donatur castello, pago, seu uilla, quod hæreditario iure possideat: sed si in aliquam dignitatem effertur, illam uel ad mortem, uel donec Turcæ placet, habet.

DE OBEDIENTIA quam Turcæ suo Regi præstare coguntur.

Nemo

NEmo neque ex Ienitseris, uel Proceribus armatus, uel gladio accinctus, habet licentiam per ciuitatem incedere: nisi quum Turca uenandi aut orandi gratia palatium egreditur, & si qui sunt custodes ciuitatis aut officiales, baculos gestant: qui ubi litigantes, uel alteri iniuriam seu calumniam inferentes reperiunt, fustibus eos puniunt. Necq; quispiam illi loquens, audet eius faciem intueri, sed in terram procidens deosculatis pedibus eius, fixis in terram oculis sibi loquitur.

Et dum Veredarios cum literis suis, ad aliquos rectores prouinciarum mittit, quorum equi in itinere ubi defatigati, & ueloci cursu lassi fuerint, facultatem habet Veredarius quoscunq; in uia repererit, equis deiicere: qui si in itinere neminem offendit, ad Ciuitates, uel pagos diuertit, *Cadiam*, id est iudicem aggreditur, qui, si illi equum non inuenerit, ante ostium domus suæ suspenditur, & hanc ab causam pauci equis, sed asinis utuntur. Et quum talis Nuncius ad eos, ad quos missus est peruenerit, a quibus honorifice exceptus, literis eorum Regis magna cum humilitate acceptis, & deosculatis, mandatis eius mira celeritate exequutis, di-

mittitur. Nemo ibi princeps qui illi contradicat, nulla Prouincia uel Ciuitas (ut fit apud nos) quę rebellet, nullus demum qui illum non timeat.

QVO PACTO TVRCÆ VIRES DIMINVVNTVR.

TVrcarum Imperator ex æquo omnes Prouincias suis Proceribus, ea tamen conditione distribuit, ut eius Prouinciæ reditibus miles continue, tam tempore pacis quam belli alatur: nunquam uires occiso milite amittit, nisi amittat & prouinciam. Exempli gratia, si Imperator Turcarum nunc habeat quadringentos milites, quorum centum Hungariæ prouentibus sustententur, ibi amissa Hungaria amittit centum milites: si uero nullam amittit Prouinciam & totum amiserit militem, nihil amisit: quia in eorum loca etiamsi plures cupit, inueniri facile possunt: non secus quam apud nos beneficia Ecclesiastica uel alia officia uacantia, facile possessorem inueniunt.

DE CONDITIONE CHAZILARIORVM.

Milites

MIlites *Chazilar* uocati, strenui, & iure militari miro modo exercitati, qui in primo congressu lanceas frangunt cum aduersarijs suis, nulla prorsus armatura, prętĕrquam clypeo, hasta, framea utentes more no stratum, ut puta lorica, galea: sed fractis hastis, euaginata framea, clypeo sese defendentes, uiriliter pugnant, semper capiti, manui aduersariorum insidiantes, aduersarios totis uiribus extinguere nitentes. Punctura autem gladij hostem, uel equum ferire, non laudi, sed ignominiæ ducitur apud eos.

Hi omnem uitam, & salutem in protectione Fortunæ Deæ, ipsorum lingua *Nassup*, siue *Ctsutara* dicta, habentes, cuius apud omnes prouerbium istud celebratissimum est: *Iazilan Gelur Baßina*, quod ita potest interpretari linnua Latina, *Iazilan*,, id est scriptura: *Gerlur*, id ueniet: *Baßina*, id est capiti, quasi dicerent, quicquid die natiuitatis uniuscuiusuis Fortuna Dea capiti inscripsit, id euitare impossibile erit, etiamsi latitauerit in arce inexpugnabili. Horum enim gesta carmine in historijs descripta, ab omnibus recitantur, ut & cæteri eadem audacia (honoris & laudis studio excitĭ) fortiter, & intrepide hostem aggrediantur. Cæterum

pro

pro qualibet uictoria talium, ſtipendia duplicantur, ita quod omnes prædicti equeſtres debent regem ſequi, inſtructi his armis, lançea, framea, ſagittis, claua ferrea: alij habent clypeos, alij non, & ſemper accipiunt ſtipendium, tam tempore pacis, quam belli.

DE ORDINE PEDITVM.

PRimus ordo peditum eſt *Solachlarum*, id eſt, ſagittariorum, tales utuntur arcu, ſagittis, frameis, differunt pileis a Ienitſeris. Secundus ordo eſt Ienitſerorum, illi etiam habent arma ſimilia Tſolachlarum, pro arcu tamen & ſagittis harcabuſo utuntur, & una ſecuri. Tales omnes collecti a Chriſtianis ibi degentibus ſub tributo, ui abrepti circunciſi, in loco *Tſarai* dicto, educati, contra Chriſtianos pugnant ſtrenuiſſime, & habent ſatis exigua ſtipendia uictui: uidelicet alius quatuor, alius quinq; uel ſex nummos *Abtſe* uocatos, qui ſexaginta Coronatum conficiunt: & hi ſub pœna uitæ non poſſunt equitare, niſi ægrotent. Reperiuntur etiam ex filijs Turcarum facti Ienitſeri quamplurimi.

Tertius ordo peditum Azaplarum eſt, quorum

quorum finito bello finitur & ſtipendium: & ſunt omnes filij Turcarum. Tales utuntur longiori haſta, framea, pileos habent rubros, uel alterius coloris ex panno, cum quatuor angulis corniculatis, *Tachia* dictis, & differunt a Ienitſeris & Solachlaris ueſtitu atq; armatura: tales perfodiunt hoſtium equos in bello. Deinde aliud genus peditum ex Vualachia ſectæ Græcorum, *Voinichlar* uocati, hi nihil aliud habent ſtipendij a Turca, quam quod immunes ſunt a tributi ſolutione, & decimis. Tales tenentur ocioſos equos Regis Turcarum propriis ſumptibus alendo, curamq; illorum gerendo, ducere tempore belli.

DE TENTORIIS REGIS TVRCARVM.

CVM Conſtantinopolim relinquens Turcarum Rex ad bellum proficiſcitur, duo uſurpans tentoria, cognomento *Satorlar*, cum hodie alterum ad proximam manſionem figitur, ut ibi poſtero die recipiatur. Magnitudo tabernaculi tanta eſt, ut procul uiſentibus urbs uideatur: proximo caſtrametantur Principes, & ambiunt Regis ſui tabernaculum: deinde equites, qui uel ſingu-

guli,

guli, uel terni tentorium habent. Etiam pedites habent propria tabernacula, id enim ex disciplina habent, ne quis sub dio cubet. Ituro exercitui stratores uiam faciunt, hinc inde collocantes aceruos lapidum, uel strues lignorum, ad indicium uiæ, adeo ut ne in tenebris quidem facile erretur. Mouent se media nocte, & usque meridiem sequentis diei in agmine sunt.

Inter equitandum Rex in medio duorum Bassalarum cum illo colloquentes incedunt, quos præcedunt aliquot Ienitserorum ordinis milites in equis, ferentes candelas ardentes: & hoc fit tempore noctis obscuro. Deinde *Tsauslar*, id est, Capitanei, clauas habentes ferreas, undique cuspidatas, pellunt homines a conspectu Regis, ad iactum, uel cursum sagittæ, ibi *Sulihtarlarum*, id est stipatorum copia, inter quos currus cynedis pleni, in usum Turcæ, & Procerum. Subsequuntur & præcedunt iam dicti Duces cum maximo milite equitum, & peditum, & diuersæ conditionis hominum, alij habentes stipendia, alij quæstus gratia & lucri, masculi tantum, nullas secum ducentes mulieres.

DE

DE VECTVRA ANIMALIVM.

Deinde sequitur multitudo Camelorum, mulorum, equorum (interdum solent & Elephantes eorum lingua *Phil* dictos, deducere) portantes uictualia, tentoria, & similia militi necessaria. Et ubi figitur tentorium Turcæ, ibi iam singula suo ordine tanquam in urbe parari debent. Ibi locus Sartorum, Pistorum, Macellariorum: alij parant epulas carnium omnium generum, qui si non potuerint habere carnes recentes, tunc exponunt ea quæ ab animalibus uehuntur, uidelicet, panes bis coctos, carnes siccas, *Pastarma* dictas, caseum, lac coagulatum. Sunt enim patientissimi famis, sitis, frigoris.

Raro hospitantur in urbibus, sed in agris sub tentorijs, circa fœnilia & riuos, maiorem gerentes curam animalium, quam sui ipsorum, paruo & satis uili cibo contenti, uidelicet, dicto lacte coagulato aqua temperato, & immisso pane, uel recenti, uel bis cocto, serui pariterq; domini. Ibi silentium tempore noctis magnum, adeo ut captiuos fugientes negligant, ne clamor excitetur, ob

pœna

pœnam iniunctam: sed cum uadunt cubitum, & cum surgunt ad proficiscendum, omnes alta uoce clamant hæc uerba, ter repetentes, *Allah Allah Allahu*, id est, O Deus, ter repetitum.

DE IVSTITIA QVÆ EXERCETVR IN BELLO.

TAnta seueritas disciplinæ sit in bello, ut nemo militum ausit aliquid iniuste rapere, alioquin sine misericordia puniretur: habentur enim inter eos ordinarij custodes, siue defensores earum rerum, quæ in uia occurrunt militi, ut pueros octo uel decem annorum portantes uehales panes, oua, fructus, auenam & similia. Tenentur quoq; defendere dicti præfecti hortos fructuum circa uiam sitos, adeo, ut nec ipsi audeant unum pomum, uel huiusmodi simile, sine licentia possidentis carpere, alioquin & tales capitis pœnam luerent. Cum essem in exercitu Turcæ in expeditione contra Persas, uidi Tspahiam una cum equo, & ministro decollari, quod solutus equus arua cuiusdam ingressus fuerat.

DE

DE FESTO CELEBRANDO OB VICTORIAM TVRCÆ.

CVm renunciatum fuerit de uictoria, in omnem lætitiam sese effundunt ciuitates. Noctu autem sub primam facem, auspicantur triumphalem istam festiuitatem, funalia cereæ tedæ, faces, ubiq; disponuntur: stragulis, aulæis, uestibus holosericis ædes uelantur, & uia, qua intraturus est Imperator Turcarum. Triumphum autem uerum reportat Constantinopolim, ubi continue residet, si non agit bellum in aliquas regiones. Legibus tamen tenetur tribus annis elapsis ipsemet suscipere expeditionem in regiones Christianorum, pro amplificatione regni, uel defensione.

DE VENATIONE EORVM.

NVlla natio sub Sole tantum gaudet uenatione, quantum Turcica. Penetrant enim insequendo feras loca aspera & montuosa in equis, capientes diuersa animalia, & si animal extinctum à canibus suffoca-

tum fuerit, illa non ueſcuntur neque ipſi, ſed nec Chriſtiani inhabitantes illas regiones. Et ſi caſu occidunt aprum, dant illum Chriſtianis illarum regionum, quia Muſulmanis prohibitum eſt ueſci porcorum carnibus.

DE OPERARIIS ET AGRICOLIS.

RVSTici per ſeruos ſuos agros colunt, qui decimam dependunt ſuo Imperatori. Opifices uerō artibus mechanicis ſe ſuſtinent. Qui ocium colunt, fame contabeſcunt. Mercaturam quoque ſtrenuē exercent. Aſiam minorem, quam nunc Natoliam uocant, Arabiam, Aegyptum peragrant, ad Venetos ſeſe deferunt.

Balnea in ſingulis ciuitatibus habēt, ubi ſolenni more, bis, uel ter ſe lauant. Si reddunt urinam, mutonem ſiue mentulam lauant. Si uentrem ſoluunt, podicem abluunt: idem fit à mulieribus, quos ſequuntur ſerui, uas aquæ plenum geſtantes, maſculum maſculus, & fœminam ancilla. Et cum exeunt

eunt lauatum, mulieres ungunt ſe quodam genere unguenti, quod poſt mediam horam pilos cadere facit, uiri ipſimet radunt mutones, nec quouis modo ſinunt creſcere pilos, ſed ſingulis menſibus bis uel ter faciunt, tam maſculi quàm fœminæ: & maximē cum templa frequentant, alioquin ignibus (ut uiolatores ſacri loci) traderentur. Habent etiam diuerſos artifices, ut ſartores, ſutores, auri, argenti, & omnis generis metalli fabros, ſimiliter carpentarios, pictores, lapicidas, ſed non tam ſubtilis & præſantis ingenij, ut in iſtis partibus noſtris.

DE IVSTITIA APVD CIVES.

IVDICem omnes habent eundem, tam Chriſtiani, quām Turcæ: ex Muſulmanis tamen unum electum, qui ex æquo omnibus ius miniſtrare tenetur Si quis occidit, ipſe quoq; mortem ſubire debet. Si quis furatur, aut uiolenter rapiat, ſuſpenditur. Vt contingit Ienitſero cuidam, qui mulierculæ cuiuſdam portantis in forum uenale lac ebiberat, non ſoluendo precium, cum accuſatus coram Iudice negaret factum, pedibus ſurſum ſuſpenſus, chordaq; per medi-

um ligatus, lac statim euomuit, atq; ilico iudicio strangulatus. Hoc me præsente in Damasco contigit, cum ex Armenia Hierosolymam proficiscerer.

Si aliquis adulterium commiserit, masculus in carcerem coniectus, post aliquot menses pecunia redimitur: & mulier uidelicet adulterata, super asinam uicatim & plateatim ducitur, flagris cæditur denudata, & lapidatur uiscera bouis in collo habens.

DE AGRICVLTVRA.

TAM Christiani, quàm Musulmani, agros, uineas, & pascua colunt, habentes frumẽtum simile nostrarum regionum, tritici, milij, hordei, auenæ, siliginis, fabarum, & omnium generum legumina: insuper oryzam in abundantia, lini, bombacis, plusquam hæ regiones. Vineta quoq; utraq; gens possidet, fructu eius uarie utentes. Christiani uinum conficiunt, & Turcæ mel eorum lingua *Pecmez* uocatum, uuas passas quasdam ita medicantur, ut semper & usu, & gustu recentes appareant, has *Vzum Turßi* uocant.

De fructibus in magna copia habent. ibi

Ibi peponum, melonum, cucumerum, suo tempore horti & agri repleti. Ibi nuces, poma, pyra, mala punica, nuces castaneæ, ficus, cerasa, poma narranza, & alia id genus uili precio, sed non in omni regno. Sunt etiam loca ut passim in Cappadocia & Armenia minori, ubi nihil horum (propter ualidum frigus) possunt habere.

DE DIVERSITATE ANIMALIVM.

HAbent opiliones *Sobanlar* appellatos, hi semper in solitudine degunt, & ad pabulum singulis fere mensibus sedes mutant, nullas prorsus domos, uel possessiones præter tentoria, & greges armentorum possidentes, sed pascunt camelos, mulos, equos, boues, oues, & hœdos: conficiunt caseum, butyrum: tondent lanam, inde faciunt penulas *Ghepenech* appellatas, tapetia, ea uendunt & inde emunt frumentum, ad uictum suæ familiæ. Omnes prædicti dependunt decimas Regi Turcarum, de omnibus quolibet anno creatis animalibus. Insuper Christiani sub tributo uiuentes, coguntur dare tributum, uidelicet, de quolibet masculo unum coronatum, & quod est crudelissi-

mum, etiam filios omnes uxores non habentes, uí abripiunt, singulis quinq; annis perluſtrantes domos eorum.

DE ÆDIFICIIS DOMORVM.

IN ædibus non multa magnificentia, pleræq; latericio opere conſtant, duplici ex materia: ſunt enim lateres, alíj fornacibus, alíj ſole excocti. Tecta cuneatim coeunt, quemadmodum hic, & hoc in tota Europa: ſed in Natolia tecta plana ſunt in modum tabulati, ſine ullo veſtigio, ſciphones, & cannales aquæ pluuiam demittunt, quæ ad illos per Cylindrum deuoluitur.

DE VESTIMENTIS EORVM.

CVltus illis ex materia lanæ, líni, & ſerici, ſatis magnificus, ueſte *Chautan* uocata, utuntur ſtricta, laciniosa, & uſq; ad talos prolixa, brachas noſtras deteſtantur, ut nimium pudenda exprimentes. Induſia *Gumlech* dicta, ſudariola uiolaceo colore tingunt, caput illis aggeſtu pepli in turrim ædificatur, & in pyramidem turbinatur, & talis

lis pileus *Tulbent* ſiue *Salma* eorum lingua uocatur. Mulieres diuitum uelata facie incedunt, nunquam alienis uiris uultum aperiunt, nunquam forum frequentant. Calciamenta *Babucs* uel *Cſiſme* dicta, tam uirorum quàm mulierum, in ſolo ſuppactum habent, ut diutius illis uti poſſint.

DE CIBARIIS ILLORVM.

VTuntur & ipſi quoq; non peſſimo pane *Echmech* dicto, nigro & albo, quemadmodum & noſtrates, ſed illi ſpargunt quoddam genus ſeminis *Suſſam* uocatum, ſuper recentem panem, poſtea coquitur, quod tribuit magnam ſuauitatem manducantibus, quo nuſquam utuntur noſtri, præterquam in Hiſpania paſſim in quibuſdam locis, uidelicet in regno Granatæ, & circa Ciuiliam. In eduliis illis multiplex ars, & uaria conditura: cibus uerò maximè ſolennis eſt, plus ex oryza, ita addenſata, ut partes inde manibus decerpantur. Piſciummitra abſtinentia. Carnibus omnibus utuntur, præter porcinis. Nullæ ibi tabernæ hoſpitijs deſignatæ, aut publica diuerſoria, quemadmodum apud noſtrates, tamen in

plateis diuersa uenduntur cibaria, & alia huiusmodi ad uictum necessaria.

DE POTV ILLORVM.

TRriplex illis potus: Primus ex saccaro, ab illis *Secher* uocato, aut melle diluto aqua *Tserbeth*, appellatur potus. Secundus ex uuis passis detractis acinis in aqua decoctis, additur deinde aqua rosacea, & aliquantulum ueri mellis, & hic potus *Hossaph* uocatur, & uenditur ubiq; locorum in Turcia, est enim dulcis & inflat uentrem. Tertius fit ex illo defruto *Pechmez* appellato, quod ex musto factum, speciem mellis præ se fert gustu & usu, diluitur enim aqua, & datur seruis ad bibendum.

DE MODO SEDENDI, ET COMEDENDI.

CVm manducandum est, subijciunt storeas *Hactser* uocatas, deinde insternunt tapetia, aut puluinaria. Alij in nuda humo discumbunt. Mensa illorum *Tsophra* dicta, ex corio fit, & explicatur, & contrahitur, ut marsupium. Non assident nostrorum more,

re, nec discumbunt ueterum ritu, ut cubito innitantur, sed decussatim pedibus inter se complicatis more sartorum: antequam cibum sumant oratio præmittitur.

Raptim comedunt, & magno silentio, interim omnes uxores in abdito tenent: seruí uerò post duodecimum annum, non permittuntur domum, ubí mulieres sunt, ingredi, sed infra duodecímum annum pueri ingredientes, & egredientes deferunt maioribus necessaria, qui in alia domo segregati procul habitant. Captiuæ uerò non habent licentiam egrediendi foras, nisi cum mulieribus Turcarum cum uadunt in balnea lauatum, uel aliò extra urbem recreationis causa in hortos & uíneas (quod sæpe facere solent) sed semper in domibus latitantes operantur, nec permittitur illis cum captiuis seruis conuersari, prout suo loco, uidelicet in sequenti capitulo de Afflictione captiuorum, legentes latius intelligere poterunt.

*

SALVTATIO TVRCARVM PERSARVM ET ARABVM, HÆC EST.

Sellam alieh Tſultanum.
Pax tibi Princeps.
Sellam aliech Baba.
Pax tibi Pater.
Sellam aliech Ana. Pax tibi mater,&c. Ita & alios ſeriatim ſecundum dignitatem perſonæ ſalutare licebit.

RESPONSIO. eorum.

Alechmi Sellam Rachmatullach.
Et tibi quoq; pacem donet miſericors Deus.
Berechyat tſeudigum.
Benedictionem amice mi.

DIALO-

DIALOGVS INTERROGATIONVM, ET

reſponſionum Turcæ cum Chriſtiano. Et primo Turca ad Chrianum hoc modo.

Handa gidertſen bre Giaur?
Quo uadis ò Chriſtiane?

RESPONSIO Chriſtiani.

Stambola giderum Tſultanum.
Conſtantinopolim uerſus pergo Princeps.

TVRCA.

Ne iſſum uar bu memleketten?
Quid negotij habes in his regionibus?

CHRISTIANVS.

Bezrgenlik, ederum, Affendi,
Mercaturam exerceo Domine.
uel,*Maslahatom, uar, anadolda.*
Mihi negotium eſt in Aſia.

TVRCA.

Me habar ſcizum gilerden?
Quid noui fertur in ueſtris partibus?

CHRISTIANVS.

Hits neſte bilmezom tſaa dimege.
Neſcio quid noui ſcire cupis, ut dicam tibi.

TVRCA.

Hioldaſſum

Hioldaſſum uarmi tſenumle?
Eſt ne tibi comes?

CHRISTIANVS.

Ioch, Ialanuz, gheldum,
Non, ſed ſolus, ueni.

TVRCA.

Benumle, gelutmiſun?
Mecum placet ne uenire?

CHRISTIANVS.

Irachmider tſenum iatagbom?
Eſt ne procul tuum hoſpitium?

TVRCA.

Iachender bundan guſtereim tſaa.
Prope eſt, hinc oſtendam tibi.

CHRISTIANVS.

Gel ghuſteriuere Allaba tſeuertſon.
Veni oſtende, ſi Deum Amas.

TVRCA.

Kalch iochari tur honda.
Erige te ſurſum, ſta hic.

CHRISTIANVS.

Hanghi daraſtan der bilmezum
In qua parte eſt, neſcio.

TVRCA.

Tſag eline bacha ghun doghtuſine
Ad dexteram reſpice ad orientem.

CHRISTIANVS.

Bir buch euu atſarhibi

Vna alta domus tanquam caſtellum
gurunur omider?
apparet, illudne eſt?

TVRCA.

Gerskſon oder, iaken deghilmi?
Verus es, illud eſt, prope nonne eſt?

VALEDICTIO.

CHRISTIANVS.

Alaha tſamarlodach tſeni
Deo commendo te,
Ben oraa gitmezom.
Ego illac non ibo.

TVRCA.

Bre neden korkartſon? nitcie gelmetſon?
He quem times? quare non uenis?

CHRISTIANVS.

Benum iolum oraa deghelder.
Meum iter illac non eſt.

TVRCA.

Vargeth tſagloga eier ghelmeſon.
Ibonis auibus, ſi non uis uenire.

CHRISTIANVS.

Gegſien hair oltſon.
Nox fauſta tibi ſit.

TVRCA.

Aghbate hair oltſon.

Et tibi fœlicior.
Ben kurtuldom tſoch ſuccor Allaha.
Ego liberatus ſum, ſumma laus Deo.

Hæc pauca Turcicæ linguæ uocabula tibi non neceſſitatis ſed delectationis gratia generoſe lector adiunxi: ut ſcias quam ſint craſſa atque barbara. Faxit Deus Opt. Max ut illis noſtra magis, quã nobis eorũ ſint neceſſaria. Vale.

IOHAN

IOHAN. GOT. CHRI. STIANO LECTORI.

Afflictum à Turcis uis Chriſtum noſcere Lector?
Membra libro hoc Chriſti dilaniata teges.
Chriſtiadum ut manibus manicas funesq́; lacertis,
Et collo imijciat uincula Turca ferox.
Vt pecudis ritu hos uendat, (ſi fortè quis æger
Occidat, ille feris obuia præda iacet.)
Vt profugi trabibus nantes mergantur in undis
Paſſim: bis captos ut mala dira premant.
Fiat ut & Chriſti myſtes agitatur aſelli,
Lignum uendat, oues paſcat, aretq́; ſolum.
Vt Mahometæo iuuenesq́;, ſenesq́; tyranno
Annua dependant lege tributa pari.
Vt doleat mater coram ſua pignora cernens
Seruitio abduci Rex Solymanne tuo.
Denique tormenta inuenies hoc ſcripta libello
Horrida, Chriſtiadum quæ pia turba luge.

DE AFFLICTIONE TAM CAPTIVORVM, QVAM SVB TRIbuto uiuentium Christianorum

Caput 2.

Quomodo Christiani in bello à Turcis capti distrahantur.

SVSCIPIENTI TVRcarum Imperatori, aduersus Christianos expeditionem, inter reliquos mercatores semper comes est ingens turba mangonum, & lanistarum, camelis insidentium: hi in spem mancipiorum longissimas catenas secum deferunt, in quibus facilè quinquageni aut sexageni per seriem colligantur. Idem quoscunq; non absumit hostilis gladius, à prædatoribus emunt, quod illis ea lege permissum est, si Principi decimas mancipiorum præstent, reliquos ipsis uel in suum usum, uel ad nundinationem detinere fas est, nec ulla apud illos uberior aut frequentior mercatura, ut & olim apud Romanos fuit, qui merces nullo uitio emptas, & in quibus euictio timeri non debuit, res mancipi appellabant.

Quibus

QVIBVS REBVS TVRcarum Imperator suos captiuos detinet.

SEnes & utriusq; sexus iuuentutem, quæ illi decimarum nomine obtigit, ita discernit, ut grandiorem ætatem ad agricultu-ram uendat, qui tamen rarissime capiuntur: raro enim eis parcunt, quos ætas multorum annorum parum uendibiles fecit. Puellas uero & iuuenes ad certum locum relegant, qui ipsorum lingua *Sarai* uocatur, ut ibi certis artibus instruantur, quò illis in posterum commodius utantur, ac primum id agitur, ut abnegata Christiana fide, circuncidantur.

Iamq; eorum cæremonijs initiati, diligenter pensitatis per Physiognomiam liniamentis corporis, pro cuiusq; indole, uel ad leges eius gentis discendas, uel ad militiam destinantur, si maior uis corporis quam ingenij appareat: danturq; in stipendium quotidianum duo uel tres *Ahcse* nummi, quos *Aspras* uocant, qui sexaginta, faciunt unum coronatum: id ad cibarium & uestiarium sufficere arbitrantur, donec in expeditionem sit abeundum. Rudimentis militiæ ita imbuuntur, primum pro tene-

ritudine uirium datur leuior arcus, mox crescente robore,& peritia,grandior ac grauior,donec bello sit idoneus. Adest magister seuerissimus exactor quotidiani exercitij, quotiescunq; a scopis errant, toties flagris cæduntur, atq; isti ascribuntur ordini *Solacrarorum*, id est sagittariorum.

Alij in hoc erudiuntur, ut lenitseris cooptentur: isti quoq; suos præceptores habent, qui illos ad quotidianam batuationem cogunt,bini,inter se baculis decertant. Reliqui proh nefas, in quibus maior gratia formæ, ita abscinduntur, ut nihil uirile in toto corpore appareat, grauissimo cum discrimine uitæ: quõd si euadant,non in aliud sunt incolumes quam in obsequium sceleratissimæ libidinis,mox senescente pulchritudine,ad officia eunuchorum,ut matronas seruent, deputantur, aut custodiendis equis & mulis, aut culinæ ministerijs addicuntur.

QVOMODO AGATVR cum puellis, & reliquis mulieribus.

Quæ

QVAE luculentæ pulchritudinis sunt, eliguntur in concubinas: mediocres dantur matronis ad officia pedissequarum, inter quæ adeo sunt nonnulla fœda ministeria, ut honeste dici non queant: coguntur enim illas sequi cum uasculo aquæ, quando ad exonerandum aluum, & perpurgandum eas partes egrediuntur. Aliæ ancillaribus operibus, ut textrinæ mancipantur. Nullis ex omnibus liberum est uel Christianam fidem reseruare, aut spem libertatis quam diu uiuit, concipere.

QVOMODO RELIQVI Turcæ cum mancipijs agant.

HActenus quid Imperator Turcarum agat,diximus: nunc quid priuati isti, cum primum nouitios adepti sunt, omnibus minis,promissis,blanditijs agunt,ut recens mancipium circuncisionem admittat: id ubi fecerit, humanius aliquanto tractatur, cæterum spes redeundi in patriam plane abscissa est: conanti enim id pœna incendij destinata est. Hi quia firmiores creduntur, ac minus fugaces, ã dominis ad ministeria castrensia assumuntur,libertas tum demum competit, ubi uel ipse annis inutilis

 potius

potius reiȝcitur ā domino, quam dimittitur: uel ubi dominos in bello inter pericula mortis libertatem legarit.

Matrimonia illis quidem permissa sunt, sed liberi eorum pro arbitrio Domini distrahuntur, quæ res sapientiores à nuptiȝs abhorrere facit. Alios qui circunciſionem repudiant, immaniter tractant: quam miseriam per tredecim annos expertus sum: nec ullis uerbis consequi possum, quid sit calamitatis in hoc genere uitæ.

QVOMODO AGATVR cum Christianis artium Mechanicarum ignaris.

DVRISsima illorum sors est, qui artes mechanicas non didicere: Eæ enim solæ ibi in honore ac precio sunt, quamobrem literati, sacerdotes, nobiles homines, qui in ocio uitam degerunt, ubi in horum manus uenere, omnium miserrime habentur. Mango enim in illos, utpote uix uendibiles, nullos sumptus facere sustinet, hi pedibus capitibusq; intectis, ac plerunq; maiore parte corporis nudi inambulant: nullus enim nouus cultus detritis ueteribus

bus uestimentis succedit, per niues, per saxa, æstates & hyemes detrahuntur, nec finis donec uel moriantur, uel stultum dominum, qui malam mercem emat, inueniant, talis enim illorum est iudicatio.

Cæterum nemo omnium tam est fœlix, cuiuscunq; uel conditionis, uel ætatis, uel artis, uel formæ, ut eum in itinere ægrotantem apud hospitem deponat. Primum cogitur flagris ire, id si non potest, iumento imponitur, ibidemq; si sedere nequeat, prono corpore alligatur, non aliter quam sarcina aliqua, aut mantica: morientem detractis uestibus in proximam foueam aut uallem canibus & uulturibus abiȝciunt.

QVOMODO RECENTER capti in itinere tractentur.

NOn solum perpetuæ catenæ concaptiuos includunt, sed manibus quoq; in itinere manicas addunt: passus unus inter singulos interstitiȝ est, ne se mutuo conculcent: id ideo faciunt, ne à mancipiȝs lapidentur. Quum enim singuli mangones ingentem numerum ducant, adeō ut decem sæpe quingentos homines concatenatos habeant, uim metuunt tantæ multitudinis, si ad iactum liberas manus habe-

rent. Cæterum ubi nocti concedendum, uinculis quoq; pedes onerant, eosq; supinos omni iniuriæ aëris exponunt.

Mulieribus uero humanior conditio est, quæ ualent robore, pedibus incedunt: teneriores in iumentis uectantur: quæ adeo infirmæ sunt, ut iactationem iumenti non ferant, in corbibus tanquam anseres gestantur. Nox illis tristior est, aut enim munitis locis includuntur, aut mangonum impurā libidinem pati coguntur. Auditurq; ingens ploratus per tenebras adolescentium utriusq; sexus uim patientium, nec sexennis aut septennis ætas miseros à tali fœditate defendit, adeo scelerata gens, & contra naturam & ante naturam libidine sæuit.

QVOMODO VENALIA tū tractentur.

VBI dies illuxit, in forum uenales tanquam greges ouium, aut caprarum producuntur. Conueniunt mercatores, statuitur pretium: si placet mancipium, detractis uestibus futuri domini oculis exponitur, inspiciuntur omnia membra, tentantur, explorantur, numquid uitij in iuncturis aut

aut articulis resideat. Si displicet, reijcitur ad mangonem, toties id passurus, quoties empturiens aliquis aduenerit: si placet abducitur ad grauem seruitutem, ut uel arator, uel pastor sit, ne duriora commemorem. Multa sunt ibi inaudita exempla miseriæ. Cæterum homines iugo copulatos aratrum ducere nonnunquam uidi. Ancillæ arctissime habentur in perpetuis laboribus & extra conspectum uirorum, & ne cum conseruis quidem illis ulla confabulatio permittitur.

Si quis cum uxore & liberis captus fuerit, hunc libentissime magnates emunt, & uillis præficitur, ut curam uel aruorum, uel uinetorum, uel pascuorum agat, nati ex illis uernæ fiunt. Si in Christiana fide perseuerauerint, statuitur certum tempus seruiendi, quo elapso liberi fiunt: filij tamen eorum nisi redimantur, in seruitute manent, pro domini arbitrio, uel in ijsdem sedibus mansuri, uel alio transferendi: nulli enim ibi sunt ascriptitij glebæ, quibus certa sit sedes seruitutis. Si cupiunt post adeptam libertatem in patriam redire, dantur diplomata commeatus. Verum illis qui nostram religionem abiurarunt, nec certum tempus est seruiendi,

dí nec ullum ius in patriam redeundi, ſpes libertatis ſolummodo pendet à domini arbitrio, ubi tamen libertatem nacti fuerint, ſoluunt decimas ut cæteri Turcæ, à reliquis tamen oneribus, quibus Chriſtiani premuntur, immunes ſunt.

DE ILLIS CAPTIuis quos paſtores faciunt.

DVra uita agricolarum, durius tamen agunt qui ad paſtoricias curas emuntur, uiuendum illis in ſolitudine, perpetuō noctes & dies ſub dio agendum: dominus cum uxore ſolus in tentorio uerſatur, & prętter tuendi gregis officia, penulas & tapetia ſuccesſiuis horis facere coguntur. Singulis menſibus paſcua mutant, de montibus in montes ſe transferentes.

Qui humaniores ſunt, dant aliquam mercedulam ſeruis, qualem dimenſum fuiſſe apud Romanos legimus, id in peculium cedit, quod conſeruant uel in uiaticum, ſi in patriam poſt libertatem adeptam redire uelint, uel ad alias neceſſitates uitæ. Cæterum id non ubiq; fit, eſt autem illud miſerum blandimentum ſeruitutis, quo illos à conſi-

conſilio fugæ retrahunt. Illis autem qui Chriſtum abnegarunt, iamq; recutiti ſunt, quia certi ſunt, quod non fugient, nihil tale indulgetur.

DE FVGA CAPTIVORVM EX EVROPA.

FAcilior fuga illis, qui in Europa agunt, quam qui in tranſmarinas regiones uenduntur: his enim præter flumina nihil trajiciendum, quæ facile enantur, maior difficultas in Helleſponto tranſmittendo. Qui autem fugam inſtituunt, tempore meſſis id ſoliti ſunt facere, ut & facilius in ſegetibus lateant, & inde uictum habeant, noctu autem fuga initur, per diem aut in ſyluis, aut in paludibus, aut in ſegetibus ſeſe abdunt, maluntq; à lupis aliisq; beſtijs deuorari, quam ad ueteres dominos retrahi.

DE FVGA EX ASIA MINORE.

QVI ex Aſia fugam moliuntur, Helleſpontum petunt, inter Gallipolim & arces illas olim Seſton & Abidon nunc autem Bogaz Aſar dictas, id interpretari poteſt,

test,castella faucium maris, ibi enim mare angustissimum est. Hi secum deferunt securim & funes,ut & ligna cædant,& colligant quo inde ratem faciant ad traiectionem maris, nihil nisi salem secum deferentes, nocte raticulam inscendunt. Si uenti & fortuna maris fauet, tribus aut quatuor horis trañsciunt, sin minus, aut pereunt in fluctibus, aut ad littora Asiæ reiiciuntur. Emenso mari montes petunt, polumq; & booten inspectantes ad Boream tendunt. In fame glandibus aut herbis sale conditis sese sustinent.

Si plures societatem fugæ inierint,noctu opiliones inuadunt, quibus occisis, quicquid ibi alimenti inuenerint, secum asportant,sæpe tamen & ipsi pereunt occisi ab opilionibus,uel ab eisdem capti, & pristino hero traditi,ad ueterem seruitutem redigũtur. Cæterum longe plures pericula absumunt,quam incolumes euadunt: aut enim naufragijs,aut dentibus bestiarum, aut ferro inimicorum,aut postremõ fame pereunt, cum longior erratio in fuga contigerit.

DE POENA FVGITIVORVM.

Fugitiuis

FVgitiuis multiplex pœna: alĩ enim suspensi pedibus durissime flagellantur,qui enim homicidium comittunt,illis plantæ pedum in multos sulcos cultro rescindũtur, & rescissis sal inspergitur: quibusdam furca ingens ferrea cum ferro collari inseritur, quam dies noctesq; in longum tempus gestant.

DE GRÆCORVM, ET ARMENIORVM PIETATE erga captiuos.

MOrtis pœna & confiscatio omnium bonorum illis infligitur,qui captiuorum fugam instituunt. Tamen non cessant Armenij & Græci captiuos Christianos apud se occultare, & deformatos suo cultu deducere ad naues Venetas, uel aliorum Christianorum, dantq; uiaticum & omnia necessaria, nec ullum pietatis genus omittunt: eandem enim pietatem nostrorum asunt se experiri, si quando Romam uel Compostellam uenerint.

DE INCANTATIONE Turcarum contra fugientes.

Habent

HAbent quoddam genus incantationis, quo inuitos retrahunt. Nomen serui in schedula scriptum suspenditur in tabernaculo, uel domicilio serui, deinde diris uerbis & deuotionibus illius caput impetunt: deinde fit ui dæmoniaca, ut fugiens putet sibi in itinere uel leones uel dracones incurrere, uel mare uel flumina contra se exundare, uel omnia tenebris nigrescere, ñsq; terriculis repulsus ad herum redit.

MEMORIAM CHRISTI paulatim in prouincijs olim Christianis aboleri.

SVpersunt adhuc aliqui, qui meminere expugnationē Constantinopolis, & regna Græciæ, Albaniæ, Valachiæ, Seruiæ quam *Bosnam* uocant Turcæ, in prouincias redacta, illi quidem Christum tenaciter retinent, sed iuuentus dediscit, breuiq; futurum, ut plena sit obliuio Christianitatis. Idem futurum in Croatia, Hungaria, Sclauonia, quæ recentia additamenta sunt & auctaria Turcici imperij.

QVÆ CONDITIO DEBELLATORVM.

Vbi

VBI prouinciam cepit, omnia prouinciali bona tā mobilia quā immutabilia in prædā cedūt. Nobilitatē stirpit9 excindit, præcipuē Regiam sobolem. Et quōd nunc Ioannis Regis filio fauent, non alio consilio faciunt, quām si illis Hungaria adimatur, eum immittant ad res nouas moliendas: ubi illis secura possessio Hungariæ fuerit, haud dubiè ē uita tolletur: nam Turcæ in ea re nec generis, nec soceris, imō ne fratribus quidem parcunt.

Clericos si non occidunt, omni fortuna & dignitate nudatos ad ludibrium & mendicitatem relinquunt. Campanas omnes & organa, & alia instrumenta Musica templis adimunt, imō ipsa templa prophanata suo Mehemmeto consecrant: Misera & humillima sacella Christianis relinquunt, ubi sacra non publicē sed dissimulanter & silentiose faciant: quæ ubi uel terræmotu corruerint, uel incendio deflagrauerint, uel ætate computruerint, non licitum est instaurare, nisi magna pecunia depensa.

Concio & annunciandi Euangelij munus planē interdicitur: nec fas est quenq; Christianum Remp. attingere, aut arma gestare,

ſtare aut ſimili cultu cum Turcis indui, aut quæ hilarioris uitæ ſunt, ſpectacula edere, uel choreas ducere. Si iniuria fit contumelioſiſſimis uerbis uel tibi, uel Chriſto, tacendum atq; ferendum eſt. Quod ſi aliquid indignius contrà loquaris de eorum religione, inuitus circumcideris: tum ſi hiſcas contra Mehemmetum, ignes & incendia tibi parantur. Et ſi Chriſtianus equespræterea *Muſulmannum*, id eſt Turcarum religione initiatum, neceſſum eſt, ut de equo deſcendat, & cernuo uultu ſedentem adoret: quod niſi fit, fuſtibus ab equo deiicitur.

DE SACERDOTVM ET monachorum ſub Turcæ tributo uiuentium conditione.

SAcerdos & monachus peſſima illic conditione ſunt, ut ſacrilegia & ſcandala Dei & hominum exiſtimantur, nihil de Eccleſia accipiunt: Feriatis diebus pauxillulum panis à mulierculis nonnullis porrigitur: cæteris diebus nihil datur. Ipſi lignationibus uiuunt: Nam mos eſt ut ligna in ſyluis cædant, hiſq; dorſum aſelli onerant, ea cum merce per omnes plateas ambulant, ligna uenalia proclamantes.

DE

DE TRIBVTIS CHRISTIANORVM.

QVartas omnium fructuum dant Chriſtiani: & iſtiuſmodi quartatio non ſolum ex prouentibus agrorum & pecorum colligitur, ſed etiam mechanici de ſuo quæſtu quartas dependunt. Deinde eſt & aliud onus capitationis, qua ſinguli quotquot ſunt in una familia, ſingulos ducatos ſoluunt. Si parentes ſoluere nequeunt, ad liberos ſuos in ſeruitutem uendendos compelluntur. Alij in catenis uincti, oſtiatim obambulant ad ſtipem emendicandum, quod ſi ne ita quidem ſoluendo fiunt, perpetuis carceribus mancipantur.

Iam cum omnia officia præſtiterint, adhuc ſemper ius eſt Turcæ optimum quenq; ex liberis deligere, quem circunciſum ſummotumq; à conſpectu parentum in militiam alit, nec unquam ad parentes redit: & primum, quia puer facile Chriſtum obliuione dediſcit, mox etiam parentes & conſanguineos, adeo ut ſi inter eos uerſetur, neminem ſuorum agnoſcat. Nemo uerbis id explicare poteſt: quibus lacrymis, gemitu, ſingultibuſue, iſtiuſmodi diuulſio fiat. Pater

filium

filium quem in cultum Christi educauerat, rapi, uidet ad militiam Sathanæ, ut Christū oppugnet: filius abstrahitur ā parentibus, perpetuò inter alienissimos uicturus, quicquid charum est sanguine, sodalitate gratum, familiaritate amicum relicturus: postmodum in eorum numero futurus, quos Græci ἀπάτορας & ἀμήτορας uocare solent.

Et hi quanquam magnopere à fide Christiana degenerarunt, plericq; tamen eorum, Euangelium Ioannis pro amuleto certissimo sub axillis portant, uidelicet, In principio erat uerbum &c. Græce aut Arabice scriptum totum usque ad finem, qui summopere magnoq; cum desiderio Christianorum gladium (de quo uates Turcicus loquitur, ut in sequenti capitulo intelligetur) expectant, ad uindicandum, & liberandum Christianos de Afflictionibus & persecutionibus eorum. Qui, quod hactenus contra eos non maturauerit, quicunq; sunt in causa & quocunque animo id faciant, pessimē profecto de Christiana religione mereri uidentur. Nunc (proh amisso fratre Georgio Varadiensi nephas) quam citò amisimus Temesuarum? doleat nunc Hungaria, ploret Transyluania, caueant posthac sibi Polonia, Lituania,

Lituania, Russia, Prussia, Moschouia, Datia, Dania, Gotia, Noruegia, & Suetia. Idem prædicatur, & de Austria, Morauia, Slesia, Bohemia, Saxonia, Germania, Anglia, Scotia, Hispania, & Francia. Nec feliciora speret Roma, Venetia cum tota Italia, faxit (precor) Deus, ut hæc fœliciorem, quām suspicor, finem assequantur.

DIALOGVS SALVTATIONVM LINGVÆ SCLAVONICÆ.

SALVTATIO.

Pomozi bogh gospodaru.
Adiuuet te Deus Patrone.

RESPON.

Dobro dossao prijateliu.
Bene ueniſti amice.

INTERR.

Ieli ouay praui puth u Kalipolie?
Est ne hæc recta uia in Calipolim?

RESPON.

Ni brate zabludioßi daleko.
Non frater, deuiasti longè.

INTERR.

Od koießi zemlie kazuimi.

Ex qua es regione? indica mihi.

RESPON.

Od Vlaske zemlieſſam od Benetak
Ex Italorum regione ſum, ē Venetia.

INTERR.

Vkaſi mi puth praui takoti boga,
Oſtende mi iter rectum propter Deum.

RESPON.

Hodi ſſamnon neboiſſe niſtar.
Veni mecum, nec timeas quicquam.

INTERR.

Ieda koie glaſſe imas Kazuimi.
Si quid noui habes indica mi.

RESPON.

Ne takomi uire da znam prouidalbih ti.
Non ad meam fidem, ſi ſcirem indicarem tibi.

VALEDICTIO ET GRATIARVM ACTIO EORVM.

Oſtai zbogon brate onie grad Kamogres
Mane cum Deo frater, illa eſt ciuitas quo pergis.

RESPON.

Poi zbogom i bogh te zdrauo noßio
I cum Deo & Deus te incolumen ferat.

Hualu

Hualu ti imam i dobrati nots bila
Gratiam tibi habeo & fauſta tibi nox ſit.

DOMINICA ORATIO SCLAVON. LINGVÆ.

Otſſe naß, ki yeſſi na nebeßi, ſſuctiſſe
Pater noſter qui es in cœlis, ſanctificetur
ime tuoie. Pridi Kralyeuſſtuo,
nomen tuum. Adueniat regnum tuum,
budi uolia tuoia, Kako na nebu ina
fiat uoluntas tua, ſicut in cœlo & in
zemlij. Kruha naſſega ſſagdaniga dai
terra. Panem noſtrum quotidianum da
namga danaſſ, i odpuſciainam dughe naſſe,
nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra,
Kako i mi odpuſciamo duſuikon naßiym,
ſicut et nos dimittimus debitorib9 noſtris,
i nepeliai nats u napaſt, da izbaui
& ne nos inducas in tentationem, ſed libera
nats od nepriazni, Amen.
nos à malo, Amen.

SALVTATIO ANGELICA.

Zdrauo Mario miloſti puna, goſpidin ſtobum,
Aue Maria gratia, plena, dominus tecum,
blaſena ti meuſenami, i blaſen
benedicta tu in mulieribus & benedictus
tſad utrobe tuoye Ieſus Kriſtus.
fructus uentris tui Ieſus Chriſtus.

AD LECTOREM.

PEREGRINVS
LECTORI S.

VIsum est nobis humanissime Lector, nonnulla uocabula Sclauonicę linguę addere, ut scias quam differat Sclauonica ā Persarum lingua, qua Turcæ utuntur. Scias etiam, quòd omnibus hac lingua peritis tutō adire licet Croatiam, Dalmatiam, Russiam, Valachiam, Seruiam, Bohemiam, & Poloniam, quamuis propter prouinciarum distantiam in quibusdam uocabulis ac prolatione nonnihil differant, ut Itali ab Hispanis, Germani à Flandris. Nec te lateat, Ruthenos ac Seruios eadem lingua uti in officijs diuinis. Habent enim 34. literas Græcis non multum dissimiles. Sic etiam Croatij: sed horum literæ plurimum ab illis differunt forma, numero tamen & prolatione similes sunt. Et ideo impossibile est nobis Latinis characteribus, ipsorum uocabulorum ueram prolationem imitari. Turcæ quoque eadem lingua in aula eorum Regis, & in confinijs Sclauoniæ uersantes utuntur.

Vale.

*

IOAN-

IOHANNIS VERSOSÆ
CÆSARAVGVSTANI TETRASTICHON.

Hinc alacres in bella animos, hinc sumite uires,
Et gladium in sœuos stringite utrunq; Getas.
Ecce ut prædicunt Turcarum oracula Genti
Ipsa suæ, à uestris uiribus interitum.

Idem in disputationem.

Hic præbet proprijs Mahomet sua pectora telis,
Et qui tam multos ceperat error abit.
Agnoscunt quidam diuini mystica uerbi,
Nonnullis Turcis spiritus alme placet.
Quos ne destituat doctrinæ purior aura,
Quod patrio relegant hic liber ore docet.
Discent quēs precibus nec non ratione uocandus
Sit Deus, atq; fide, symbola sancta legent.
Accedunt quædam, quæ si cognoscere curet
Lector, habet paruæ commoda magna moræ.

DE CHRISTIANORVM CLADIBVS ET CALAMITATIBVS: DEinde de suæ Sectæ interitu & de Turcarum ad fidem Christi conuersione. Cap. IIII.

Vaticinium Infidelium lingua Turcica.

PAtissahomoz ghelur, Ciaferum menleketi alur, keuzul almai alur, Kapzeiler, iedi y ladegh Giaur keleci csikmasse, on ikiyladegh onlaron beghligh eder: cui iapar, baghi diker bahcsai baghlar, oglikezi olur: onichi yldensora Hristianon Keleci csichar, ol Turchi ghereßine tuz chure.

SEQVITVR INTERPRETATIO EIVSDEM.

IMperator noster ueniet, ethnici Principis regnum capiet, rubrum quoq; pomum capiet, in suam potestatem rediget: quòd si septimum usque annum Christianorum gladius non insurrexit, usque ad duodecimum annum eis dominabitur. Domos ædificabit, uineas plantabit, hortos sepibus muniet, liberos procreabit, & post duodecimum annum (ex quo rubrum pomum in illius potestatem redactum fuerit) apparebit Christianorum gladius, qui Turcam quaqua uersum, in fugam aget.

SEQVITVR COMMENTARIVS.

PAtissahomoz) est nomen dignitatis, compositum cum pronomine pluralis numeri, & significat Rex noster, siue Imperator noster. Solent enim eodem nomine dignitatis Romanum Cæsarem, simul & reliquos Reges Christianorum appellare, ut *Vrum patissah*, id est Romanus Imperator. *Vngruz patissah*, id est, Hungarus Rex, & *Frenk patissah*, id est Gallus Rex.

Quare non attribuitur inferioris conditionis magnatibus nisi Imperatoribus & Regibus, *Patissah*, plerumq; etiam pro Duce ab eis accipitur, nec abs re, Cum Dux à ducendo sit dictus: id tamen non debet dubitare, quin ille Vates Turcicus, per istud uocabulum *Patissah*, aliquem potentissimum Tyrannum ad Christianos opprimendos (hoc loco) suis sequacibꝰ uoluit significare.

Præterea & Rex Perſarum eodem nomine ab ipſis ſolet appellari: ſed ſæpius fit, ut uocetur *Sultan*, quod nomen deſignat Principem, ut *Sahi Sultan Zmail*, quia hic modernus Rex Perſarum Sophi habet proprium nomen *Zmail*, quod ſignificat Iſmahelem.

Habent & aliud nomen dignitatis Regum, *Hunker*, ſed hoc nomine nullum audiui unquam uel ex Chriſtianorum uel infidelium Regibus appellari, præterquam ipſum Suleimanum eorum Regem, qui nunc rerum potitur, quod tamen neſcio an ſignificet Hunnorum dominum. Id enim Germanica propemodum uox indicare uidetur *Hunch heer*, id eſt, Hunorum dominus. *Ghelur*, eſt uerbum futuri temporis quod ſignificat ueniet.

Cſiaferun, eſt nomen, quod ſignificat gentilem ſiue Ethnicum. Solent enim omnes Chriſtianos hoc nomine appellare, quamuis etiam alia habeant uocabula ad interpellandos Chriſtianos, ut ſunt *Gyaur*, & *Kaur*: ſed *Gyaur*, unum ſignificat hominem, ſi non addas *lar* terminationem, quæ appoſita ſit pluralis, ut *Gyaur*, ſiue *kaur*, id eſt, Chriſtianus: *Gyaurlar*, ſiue *Kaurlar*, id eſt, Chriſtiani

Chriſtiani. Sed *Cſiafer*, etiam ſine illa terminatione, quæ plurali attribuitur numero, multitudinem nationum deſignat: ſed quia textus habet *Cſiaferun*, eſtq; genitiui caſus per additionem *un*, ut *Cſiafer*, id eſt, gentilis in nominatiuo. *Cſiaferum*, id eſt, gentilis in genitiuo, quaſi dicerent gentilis Regis, uel gentilium.

Memleket, ſignificat Regnum, quamuis, & alia habeant diuerſa uocabula ad ſignificandum Regnum, ut *Iſtan*: quia cum Italiæ, ſiue Francię, aut etiam Hiſpanię Regnorum mentionem faciunt, tunc dicunt *Frankiſtan*: quod ſignificat tam Italorum, Gallorum, quàm Hiſpanorum regna. *Frank* ſignificat hominem harum regionum, ut *Frank Gyaur*, id eſt, Italus, Gallus, uel Hiſpanus Chriſtianus. Cæterum cum Græciam nominare uolunt, mutant uocabulum, dicentes, *Vrum elli*: id eſt, Græcia, & non *Vrum iſtan*: id eſt, Græcum regnum. Solent interdum & *Vrum memleket*, dicere, & tunc intelligunt totum Imperium Græcorum. In ſumma hoc uocabulum *memleket*, Imperium potius ſignificare uult, quam regnum apud illas Turcarum ac Perſarum nationes.

Alur est uerbum, & significat capiet, siue accipiet. *iKuzul almi*, est nomen, quod significat rubrum pomum, quia *Kuzul*, significat colorem rubrum, & *alma*, pomum, & dicunt esse urbem aliquam fortissimam & amplissimam Imperialem.

Et interdum oritur quæstio inter doctiores hanc ob causam, quia alij uolunt interpretari illud uocabulum urbem Constantinopolitanam, eo quod in nonnullis eorum uoluminibus dupliciter legitur, uidelicet, *Kuzulalmai*, & *Vrumpapai*, id est, rubrum pomum, per quod nonnulli uolunt intelligere Budam, siue Græcum sacerdotem uel Patriarcham: quia ut iam diximus, *Vrum*, significat Græcum eo quod olim erat sub Imperio Romano tota Græcia, & est corruptum per adiunctionem u literæ in principio, & mutationem o in u, quia huic nomini *Vrum*, si demas primum u, & medium mutetur in o, erit Rom. Itaq; multi sunt huius opinionis, quod significet imperium Constãtinopolitanum, nonnulli Romanum.

Kapzeiler, est uerbum, & significat opprimere iugo seruitutis, & nemo dubitat illorum tyrannicam afflictionem esse crudelem

lem oppressionem, quod facilè probabunt ij, qui eorum captiuitatem & tributi exactionem experti sunt, quemadmodnm sunt Græci, Armenij, Thraces, prout facile potuerunt intelligere, si qui legerunt præcedens Capitulum de Afflictione Captiuorum.

Iediyladegh, septimum annum usq; post captionem eius loci supra dicti *Gyaur keleci cſichmaſſe*, id est, ethnicus, siue gentilis gladius si non apparuerit, & contra illum non insurrexerit. Putant hæc fata anni septimi in potestate Christianorum esse, qui si uellent communi opera gladium contra ipsos stringere, haud dubie essent plena uictoria potiti. Verum quo minus id fiat, nostram ignauiam in culpa esse, dum mutuo inter nos bello ciuili digladiamur: uel turpi otio consenescimus.

Onychy gyledegh, hoc est, usque ad annum duodecimum. *On larum beghligheder*, id est, eorum (uidelicet Ethnicorum) dominabitur. Verum quia neq; post septimum, neq; post duodecimum annum (capto imperio Constantinopolitano) Christianorum contra ipsos gladius præliauit, iam enim fere ad centum annos tota Thracia, & imperium Orien-

Orientale est sub eorum ditione, augurantur aliam Imperij sedem sub nomine rubri pomi significari. Ita certum & definitum temporis spatium intelligeretur, cum res extiterit.

Eusi iapar, id est, domum ædificabit. Sed miror unde illis id, & quomodo sint intelligenda hæc uerba. Nam hi non adeo in ædificandis domibus (ut nostri) sunt curiosi, sed ędificatas potius expugnandi curam habent, quod etiam indies eos assequi uidemus: non enim exponunt thesauros in ædificia: quæ ad propriam uoluptatem, & priuatam utilitatem seu delectationem spectant, sed in publicum commodum potius, & communem utilitatem conseruant.

Quamobrem per ædificationem domus significari putant, quod templa nostra, suo Mehemmeto sit dedicaturus: sed nescio, an nos ista indignitate iram diuinam prouocemus, dum alius cum canibus tanquam uenator in templo obambulat, alius de fœnore, alius de scorto garriat, alius ad templum nunc urinam, nunc oletum faciat, qualia neque inter infideles quisquam uidere potest. Credibile est profectō, quod propter hanc irreuerenten-

irreuerentiam Deus ipse malit, nostra templa sub Mehemmeto, quam sub nobis esse: sed quod id fiat, est culpa templi custodum.

Baghi diker, id est, uineam plantabit. Per uineæ plantationem nouas colonias & gentium ē suis sedibus emigrationes intelligunt, & sui Imperij dilatationem.

Bahcsai, id est, hortos siue illas plantationes uinearum, id est, urbes & arces captas.

Baglar, id est, emuniet. Subintelligunt nouas prouincias undecunq; muniet, ut recuperatu sint difficillimæ. Et hoc est mirum, quod à tot annis postquam incepit seuire, ita muniuit: ut ne pagum quidem ab eo recuperare potuerimus.

Oglu bezi olur, id est, filium & filiam habebit. Hic per procreationem liberorum interpretantur propagationem Mehemmetanæ gentis: ut manifestum est omnibus, illam esse in tantam propagatam & multiplicatam, ut nihil supra. Itaq; iam nihil aliud restat, nisi interitus & diminutio fidei & nationis eorum.

On iki yldenssora, id est, post duodecimum

annum,

annum. *Hriſtianon*, id eſt, Chriſtianus. *Keleci* id eſt, gladius. *Cſicar*, id eſt inſurget ſeu apparebit. Id quoq; apud illos in controuerſia eſt, utrum gladius ille, quo Chriſtianorum natio in libertatem uindicabitur, talionem Mehemmetanis reddet, atq; Rex aliquis Chriſtianus magnis copijs totum imperium Turcarum ſit expugnaturus, an paſtor aliquis Chriſtianus, ſua doctrina Turcas ſit conuerſurus ad noſtram religionem.

Quamobrem (ut dixi) ultima uerba huius oraculi, uiri cum gemitu, pueri cum fletu, mulierculæ cum planctu & eiulatione excipiant. Vtinam tandem Itali ſua pila, Hiſpani ſuas lanceas, Galli ſua geſa, | Angli ſuas baliſtas, Germani & Hungari ſuas frameas, contra iſtos canes fidei (ipſis ut ita dicam ſatis damnatos) diſtringere uelint: ſed diſcordia, noſtri temporis eſt, quæ ſolummodo moratur noſtras uictorias, à noſtris rebus. Sed redeamus ad uerba uaticinij de interitu eorum.

Turchi, id eſt, Turcam ipſum hactenus regnantem. *Ghereßime*, id eſt, retrorſum unde egreſſus eſt, adeo ut uel latebras Bithyniæ unde primum erupit, uel in Scythiam, unde origi-

originem traxit, ille Chriſtianus gladius.

Tuſchure, id eſt, pellet ſiue proſligabit. Cæterum, quia ille gladius uindex neſciatur unde oriturus ſit: Certè Turcæ ſiue aliunde metu concepto non permittunt Chriſtianis ſæuitijs, qui dominos ſuos nunc dentali, nunc ligone, aut ſtipite mactant.

Vtinam Chriſtiani Principes iſtis fatalibus uictorijs ſeſe præpararent, & obſiſterent, ne ulterius uires Mehemmetorum creſcant, quæ iam plus nimio creuerunt: quis dubitaret, quin hic Chriſtianorum gladius (de quo uates Turcicus loquitur) noſtrarum tot calamitatum, perſecutionum & afflictionum futurus ſit uindex, atq; illo Sathanæ regno deſtructo fratres noſtros Chriſtianos grauiſſimo ſeruitutis iugo oppreſſos, ſimul atq; uniuerſum orbem Chriſtianum, tot periculis ſubiectum & obnoxium, in libertatem, pacem, & tranquillitatem aſſerat, reſtituatq; ? Sectaq; eorum diabolica, ad nihilū redacta, totq; perditas animas, ad Chriſti cultum atq; ouile unumq; paſtorem Chriſtū, quam facilime (ut in ſequenti capitulo copioſè intelligetur) breui tempore, Euangelicæ prædicationis uirtute, compellendo redu-

reducat. Quod ut breui nobis concedatur, precetur Pater, per Filium, & Spiritum sanctum: qui est semper benedictus, glorioſus & laudabilis Deus in Trinitate, per infinita ſecula ſeculorum AMEN.

DISPVTATIONIS CVM TVRCA HABITÆ NARRATIO CAP. IIII.

SVMMO labore, nec ſine grauiſſimo periculo uitæ, Orientalium, Occidentalium, Meridionalium, nec non Septentrionalium partium, amœnioribus locis, & potioribus urbibus peragratis, & uiſitatis, hiſq; non ſecus, quam Socratis, atq; Platonis, nec non aliorum Philoſophorum more penetratis, perluſtratis, famoſiſſimam Hungariæ urbem Varadinum dictam quum appuliſſem: in qua eodem tempore caſu fortuito aderat quidam Mehemmetanæ ſectæ legis peritus *Deruis Gſielebi* dictus, qui peractis cum Prælato eiuſdem ciuitatis uidelicet, fratre Georgio ſuis negotijs, ſummopere deſiderabat cum Chriſtianis aliqua, de fide ac religione utraq; conferre.

Hoc igitur cum per aliquot dies per interpretem iam dicti Prælati Gabor nominatum egiſſet, ut illi Antigoniſta ſubſtitueretur, qui religionem Chriſtianam contra

eum defendere audeat,ſed omnes quotquot in ea religioſi fuerant urbe,ad unius Ethnici uocem muti reddíti erant, nec mihi diſſimiles uidebantur Iſraëlitis eſſe, qui ſub Rege Saule uiuentes, ad unius incircunciſi Goliath & quidem ſpurñ,μονομαχίαμ eos prouocantis,uenire non ſunt auſi. Id ego uidens, turbatus dolebam nimium, in tanto cœtu clericorum reperiri neminem, qui ueritate ipſa armatus, ſaltem per interpretem, inſolentiam Ethnici, reprimere auderet. Et uerebar,ne propter nefandam, & omnibus modis deteſtandam præſertim tali in negocio taciturnitatem,& ignauiam,homini nefario palmam tribuiſſe iudicaremur, ueriſſimamq; cauſam noſtram, & Chriſti ſaluatoris, deteriorem redderemus, perpetuamq; notam ignominiæ Chriſtiano nomini inurentes.

Quamobrem licet ad munus Eccleſiaſticum non ſum uocatus, nihilominus tamen,ſuſcepi prouinciam,de hoc pietatis negotio cum eo me certaturum. Ibi ſtatuto & ā nobis præſcripto die, conuenit magna utriuſq; conditionis hominum frequentia, ſpectatum rei futuræ exitum,hocq; in monaſterium fratrum Diui Franciſci, die Dominica

minica Pentecoſtes. 29. Mai. 1547. & primum hanc propoſuit quæſtionem:ubi Deus ante cœli&terræ initium,alias q; creaturas uerſaretur.

Mihi autem hæc ſua quæſtio licet non adeo ad propoſitum ſpectare uidebatur, ne tamen nos Dei Opt. Max. ubiq; præſentiæ ignaros, iudicaret, reſpondi: In ſuo eſſe. Sed cum illi uideretur hæc reſponſio utcunque obſcurior, nec eam poſſet ſatis intelligere: poſtea dixi, ibidem, ubi & nunc eſt. Hoc intellecto, negauit hæc in uniuerſum, dixitq;,nequaquam inquit,ſed in nube candida.

Qui cum eum in nube fuiſſe affirmaret citaui Geneſin (nam & ipſi legunt libros Moſæ & Prophetarum) & dixi: Si Deus ipſe ante cœli & terræ creationem in nube erat: Ergo nubes primum antequam cœlum & terra, creata eſt.

Ibi poſt ultro citroq;, de hac re agitatos ſermones conuictus, noluit de hac re ultra diſputare: igitur ceſſit mihi locus proponendæ quæſtionis: & ob feſtiuitatem eius diei, uiſum fuit de eodem pauca diſſerere: ſtatim depictis his uerbis (ut in figura præ-

cedenti) literis, & sermone Arabico quomodo in Alcorano scripta habentur: postea illi legenda porrexi: quorum prolatio est eiusmodi.

MYSTERIVM SANCTÆ

TRINIT. ARABIC.

Bisem Allahe, el Rahmane, el Ruoahim.

Quorum interpretatio hæc.

Bi, id est, in: *Sem*, id est, nomen, quasi dicat in nomen. *Allahe*, id est, Dei: *El Rahmanne*, id est, misericordiæ: *El Ruoahim*, spiritus eorum.

Sciendum, quod lingua Arabica multum habet affinitatis cum Hebraica, & Chaldaica, quæ committo iudicio uirorum cognitionem habentium Hebraici sermonis, uel etiam utriusq; nam *Sem*, & Hebræi dicunt, quod significat nomen, *Allah*, apud Arabes, *Elohi*, apud Hebræos, atq; Chaldæos. *Rahman*, utriusq; nationis est uocabulum, quod significat misericordiam, ita quoq; & *Ruoah*, spiritum significat, & addita *Im*, fit pluralis, nam Hebraica pluralia plerunq; in *Im*, terminantur.

Hæc

Hæc qui cum uidisset, admiratus uehementer, unde nam hæc inquit Christianis? nam in omni operis principio utimur, inquit, nos Musulmani istis tribus uerbis, & singulis capitulis Alchorani præposita habentur. Cum assedimus mensæ ut edamus, hæc præmittimus uerba: cum abluimus manus, euntes ad orationem, & cætera membra corporis. Insuper peracta lotione, ter repetendo hæc tria uerba, aqua aspergimus capita dicendo, *Bi Sem Allahe, El Rahmane, El Ruoahim.*

Igitur cum fassus esset ueritatem, quæsiui ab eo, quidnam intelligant per misericordiam.

Qui respondit se non intelligere, nisi secundum literam, nec habere aliud significatum.

Post hæc accessi ad mysticam interpretationem uerborum, & ea iuxta genuinam ueritatem, in tres personas partitus sum, uidelicet: Patris, filij, & Spiritus sancti. Vt autem melius intelligeret, in Arabicum sermonem uerti hoc modo.

Bi, id est, in: *Sem*, id est, nomen: *El Ab*, id est, Patris: *V*, id est, &: *Ben*, id est, Filij: *V*, id est, &: *Ruoah*, id est, Spiritus: *Elchutz*, id est, sancti.

Qui cum filij Dei mentionem me feciſſe intellexiſſet, quæſiuit: unde nam filius eſſet Deo? Cum ſecundum legem noſtram & Mohometi doctrinam, Deus non habeat uxorem, inquit, nec proles. Deinde cœpi interpretari prout intelligebam.

Nos uidelicet, Deum uocare Patrem: propter creaturas, primam nempe cauſam creantem, & omnia conſeruantem; qui ſemper in eadem Eſſentia fuit, in qua & nunc eſt, & erit in ſecula ſeculorum: qui eſt prima perſona diuinitatis in Trinitate,

Filium uero (qui à Mehemmeto in Arabicum uocabulum uidelicet, *Rahman*, quod miſericordiam ſignificat, eſt mutatus) Deum habere ita credimus: & non ſecundum concupiſcentiam carnis (cum Deus ſit ſpiritus) ex fœmina natum: ſed ex eſſentia ac ſubſtantia Patris genitum, qui ut peccata noſtra tolleret, aſſumpta carne humana ex immaculata uirgine, pro nobis paſſus, mortuus, atq; ſepultus: & iuxta dicta prophetarum, tertia die à mortuis ſurrexit: poſthęc aſcendit ad cœlos & ſedet ad dexteram Dei patris: inde uenturus eſt uiuos & mortuos iudicare: & tunc dabit immortalitatis beatitudinem his, qui in eum credunt: incredulis uerō

uero ſupplicia æterna.

Poſtea oſtendi illi imaginem crucifixi: uide inquam ſi immerito, & à Mehemmeto, hic filius æterni Dei, dictus ſit miſericordia? dum expanſis brachijs uocat ut amplectatur nos dicens:

Venite ad me omnes qui laboratis, & eſtis onerati peccatis, ut reficiam uos.

Et ut eum de Myſterio Trinitatis redderem certiorem, oſtendi ſolem. Habes pulchram ſolis ſimilitudinem, inquam. Sicut unus eſt ſol habens formam, calorem, & ſplendorem: ſic unus eſt Deus, & pater qui habet filium, & ſpiritum ſanctum, quem uos *Ruoahim* uocatis, conſiſtens in his tribus perſonis, quæ ex æquo de eadem ſubſtantia ſunt, decq; eodem ſubiecto, ab æterno quidem nullo creante permanentes.

Et ita per comparationem hanc, credidit in Deum patrem, & filium eius unigenitum, & ſpiritum ſanctū in Trinitate unum.

Et cum audiſſet me, hæc ita, ut ſatis indocte de Deo, & eius filio, & ſpiritu ſancto diſſerere, plurimum admiratus dixit. *Allah, Allah*: quod ſignificat Deus, Deus.

Ego inquit uel aliquis noſtrum, nunc; credi-

credidiſſemus uos ita bene de de Deo ſentire: exiſtimabamus enim uos, inquit, in maximis tenebris conſtitutos: ſed iam ex tuis relatis intelligo, uos optime de illo ſentire: niſi quod Mehemmetum prophetam Dei magnum, parui faciatis.

Quid nobis cum Mahometi nugis, & ſomnijs? nam præter baptiſmum & miniſterium Trinitatis, quæ à nobis accepit Chriſtianis, ſcimus in ſuo Alcorano non habere quicquam quod ad ueritatē ſpectet.

Cæterum, citaui illi nugas uel ſomnia potius Machometi de duobus Angelis, *Aroth*, & *Maroth* nominatis: quos Machomet à Deo in terram miſſos fuiſſe narrat, ut ius mortalibus adminiſtrarent: quibus iuſſit ne uinum biberent, nec mulieribus ſeſe admiſcerent, neq; alicui ad ſuperos iter oſtenderent. Qui tranſgreſſo mandato diuino, inebriati ſunt, à muliere decepti, coinquinati ſunt, eiq; iter ad ſuperos eundi oſtendarent.

Quam cum Deus in cœlum uenire uidiſſet: Angelos ſibi aſtantes interrogauit: quiſnam hic in cœlum hac forma indutus ueniret.

Ibi Angeli, cum narraſſent errorem eſſe

Arothi & Marothi, iuſſit, ut mulier in ſtellam conuerteretur, Angelos uero concatenatos in unum puteum, perpetuō cruciandos emittere præcepit.

Et huiuſmodi ridiculoſa multa: ut de animali *El Barahil*, humani ſermonis capacis, quod animal Mehemmetum in cœlum tulit, ubi Mehemmet fatetur ſe uidiſſe Angelos magnos, habētes multa capita, & ea multas & diuerſas linguas habere. Hoc profecto ſatis ridiculoſum, & prophetam dictu minimē dignum, ſed neſcio inquam: forſitan uino repletus in ſomnio talia miracula, ſeu potius portenta ridiculoſa, ſe ſomniaſſe uidit. Igitur cum huiuſcemodi nugas narrare, & ſuo Alcorano inſerere eſt auſus: non uerus propheta, ſed pſeudopropheta, merito ab omnibus nobis uocari debet.

Quibus auditis, pudore affectus ſurrexit, & de cætero diſputare noluit: ſed intro duxit me in templum, oſtendit imagines ſculptas in ligno: rogauitq; utrum nos eas ſimilitudines hominum adoramus, aut eas ueneramur, cui reſpondi: Nequaq; opineris nos ligna, lapides, ex quibus hæ imagines ſculptæ ſunt adorare: ſed ea ratione in templo ſeruamus, non quo res quæ-

dam sunt, sed ideo ut nobis Christum Deum, D. Virginem, uel aliquem ex diuis effigiant, ob oculos ponimus. Christum autem uerum Deum adoramus & cæteros sanctos uenaramur, obseruamus, honore prosequimur, quod & uos nec regibns, aut insignibus uiris denegatis, nos autem iam Deo consecratis, nulla labe commaculatis (quia scriptum est: Beati mortui qui in domino moriuntur) hisq; quos & Deus sic uoluit honorari.

Rursus ut Deo gratias agamus de beneficijs, quæ in istis intelligimus ab eius clementia condonatis. Postremo ut discamus, & laboremus eorundem sanctimoniam, charitatem, pietatemq; imitari.

Ibi inter colloquendum, uidit canes in templo deambulare & indumenta altarium commaculare (rem profecto pessimam, & consuetudinem hanc, ab omnibus uituperandam) dixit:

An bestias templum ingredi liceat? Ibi pudore affectus, ignorabam quomodo defenderem hanc Christianorum pastorum negligentiam, respondi tamen, non licere, nec esse honesta, sed custodum templi negligentia id factum puta.

Vbi

Vbi autem hæc intellexisset, laudauit plurimum: rogauitq; ut docerem eum orationē dominicam, quam illi in Turcicum sermonem uersam hoc modo sum interpretatus: ut sequitur.

DOMINICA ORATIO
LINGVA TVRCICA.

Babamoz hanghe gugtessón chuduss
Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur
olssun ssenungh, adur gelssón ssenung memlechtun,
nomen tuum, adueniat regnum tuum
olssum ssenung tssiedgunh nycse gugthe ule gyrde.
fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra.
Echamegumozi hergunon uere bize
Panem nostrum quotidianum da nobis
bu gun, hem bassá bize borsligomozi, nycse
hodie, & dimitte nobis debita nostra, sicut
bizde baslaruz borsetigleremozi.
& nos dimittimus debitoribus nostris.
hem yedma byzegeheneme, de churtule
Et ne nos inducas in tentationem, sed
bizy iaramazdan, Amen.
libera nos ā malo, Amen.

His, auditis ualedicto omnibus discessit.

CORNE. SCRIB.
PIO LECT.

Vultis Chriſtiadæ miſerandos cernere caſus?
Fœdasq; ærumnas, horrificasq; cruces?
Quantaq; ſub rabidis (res uera) afflictio Turcis
Captiuos maneat, heu mihi, Chriſtiadas.
Hunc legitote auidi: rurſum hunc legitote libellū,
Et motu mentis uoluite cuncta pio.
Diſpeream niſi tum lacrimæ, gemitusq;, grauisq;
Corde dolor, uobis uiſcera quaſſa premant.

*

AD LECTOREM.

HABES iam Chriſtianiſſime Lector, fratrum noſtrorum ſub Turcico iugo ſeruitutis uiuentium miſerias & calamitates, uerbis ſatis compendioſe delineatas. Habes præterea: & Tredecim potentiſſimorum Chriſtiani Imperij Monacharum gladium noſtræ cladis uindicem futurum, eumq; duplicem iuxta infidelium uatis præſagia: qui ſi contra hunc crudeliſſimum tyrannum iam fato damnatum ſtringatur, quis dubitat breui unum ouile unumq; Paſtorem futurum?

DEPLO-

DEPLORATIO CLADIS CHRISTIANORVM CAPVT V.

IMMENSO ET INCREdibili dolore affectus, Monarchæ inuictissimi Rectoresque Reipublicæ Christianæ Augustissimi, pro fratribus nostris, eorum sortem durissimam dolendo, & miserrimam uitam deplorando: quorum alij hæretica prauitate seducti, à gremio sacrosanctæ Ecclesiæ defecerunt: alij ciuili ense mactantur alij hostili cruento gladio trucidati, à feris deuorantur: alij (proh dolor) Turcarum præda facti, in perpetuam eorum seruitutem abducti, crudelissime affliguntur: qui ad uos lacrymabili uoce suspirando clamitant.

O nefanda & execranda discordia, & regnandi auida cupido: quot iam animas ad cultum diuinum consecratas, in obsequium Sathanæ tradidit? quotq; potentissimorum Imperatorum, Regum, Principum, & utriusque status & conditionis fortissimorum Heroum, imperia & regna destruxit? Superbissi-

perbissimarum urbium mœnia demolitus est: sumptuosissima palatia, & fortissima castra solo æquauit, eosq; ex eminentissimo statu ac gradu deiectos in perpetuum luctum ablegauit.

Licet tamen, non ad conscribenda Principum gesta, sed ad captiuorum calamitates, & tragœdias delineandas, manum apposuerim, unius tamen nostræ tempestatis potentissimi ac superbissimi huius abominandæ Discordiæ comitis, uidelicet Seruiæ Despoti, turpissimum exemplum non possum silentio præterire: qui pacto fœdere cum Bosnensi Sangiaco, hoste sibi uicino, & cum fortiora castra in confinibus Turcarum, usq; ad Sauum fluuium (qui diuidit ac separat Illyriam à Croatia) possideret, & tunc omnes prouincias inter Sauum & Drauum fluuios, ab impetu & incursu Turcico defenderet & tueretur, in manus hostis se dedit.

Iste Despotis, aut si mauis, dominus Seruiæ, dum ueniret cum proceribus Sclauoniæ in discordiam, & controuersiam, facta amicitia cum dicto Sangiaco, ibi adiuncto Turcico exercitu suo militi, traiectoq; Sauo

fluuio

fluuio ad uadum Chobaz dictum : Sclauonos proceres, partim discordes, partim etiam ad resistendum impotentes inuasit, & profligauit : eorum prouincias debellauit : igne & ferro deuastauit: oppida, & castella, partim uiolenti manu, partim dolo & insidijs (ut Turcarum est mos) paucis diebus expugnauit. Post paucos tandem menses, cum dictus Sangiacas Despotis prouincias inter suas esse conspexisset, nacta occasione, Despoten strenue inuasit : quo tandem occiso, eius quoq; ditiones Turcico imperio subegit.

Ita enim ille seditiosus atheos, proditor patriæ & fratrum suorum ignominiose uitam finiuit. Nam Turcæ præmia eiusmodi sunt : quoscunq; suis dolis, fraudibus & insidijs capere potest. Ita plerisq; & Hungariæ proceribus fecit : quorum nonnulli nunc in captiuitate Turcica detenti, ut *Mailat*, & *Terech Balint* (nisi proximis his diebus sunt extincti) miserrimam traducunt uitam.

Quamobrem euitanda nobis profecto Monarchæ Christianissimi, & summopere cauenda huius tyranni sæuitia: & uerendum, ne

ne exploratis regionibus, inconcordes, uiribusq; exhaustos aggrediatur : & non tantum Siculos ac Calabros oppugnet, uerum etiam Gallis sublatis, uniuersæ Christianitati terrorem incutiat atq; tremorem.

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.
Nam Res uestra agitur paries cùm proximus ar-
Malus Christiadas furor fatigat (*det*
Principes : proprijs perire quærunt
Insani gladijs, neq; ante finem
Bellis sæuitiæq; ponere ullum,
Quàm discordia, peßimiq; fati
Inteßina lues, lupo rapaci
Paßterem simul atq; ouile tradat.
Nonne ter superum inferumq; uidit
Grassantes mare Turcicas triremes,
Vastare oppida Christiana, pagos,
Captos ruricolas ? scelus nefasq;,
Si qui debuerant genus tueri
Velis Christicolum atq; equisq;, procurant
Velis perdere nos equisq; tandem
Quæ sint prospiciant futura nobis.

Ego uero ne prolixior in hoc dicendi genere uidear : uestro prudentissimo ac sapientissimo Religionis Christianæ Principum iudicio corrigenda & emandanda relinquens, ad deplorandas fratrum nostrorum sed captiuorum, & sub Turcarum gra-

uiſſimo,ac crudeliſſimo tributi iugo uiuentium Chriſtianorum miſerias,afflictiones& calamitates redeo: quorum alij catena collo uincti per aſpera & lubrica Thraciæ atq; minoris Aſiæ loca, nudis pedibus, in fame ac ſiti,tanquam bruta animalia uenales diſtrahuntur, & ubi labore longi itineris, uel alijs calamitatibus & anguſtijs afflicti, aliqui eorum extincti fuerint (ut plerunq; accidit nobilioribus & quo in otio, & delitijs ſunt educati) tales in proximam foſſam abiecti,& inhumati, à beſtijs dilaniantur.

Alij, ut puta utriuſq; ſexus iuuentus, mangonum & laniſtarum impuram libidinem patiuntur: ubi auditur ingens ploratus & ululatus adoleſcentium uim patientium: quos miſerrimos,nec ſexennis ætas, à tali fœditate defendere poteſt.

Alij uidelicet ruſticæ atq; mechanicę artis ignari,& minus uendibiles literati,oppidatim ac plateatim lõgo tempore ducuntur: &cum uenditi fuerint,fuſtibus ac loris compulſi,artes mechanicas & ruſticas,uidelicet, agriculturam, armentorum, & ouium paſturam, aliaq; grauiſſima exercitia diſcere coguntur. Et qui eorum ſunt robuſtiores, hi

hi ad triremes traduntur: ubi ueſtibus exuti,compedibus uincti, nudi, miſerrime cruciantur: quorum miſerias,nulla uis humani ingenij uerbis exprimere poteſt.

Nam ſi illa gens hanc calamitatem præſciuiſſet,millies mori citius præoptaſſet quã iſta pati. Si uſquam mors cum uita commixta eſt, imõ ſi uſquam uita diu ſupereſt, ut diu moriaris,id in Turcia eſt. Nihil Aegyptiaca ſeruitus, Babylonicum exilium Aſſyriaca captiuitas,Romanorum euaſtatio ad has miſerias: ubi quotidie audiuntur threni Ieremiæ,nec uerbis ſed rebus cõſtant.

Miſeri, qui quaſi in fornace illa ardenti Hur Chaldæorum uiuunt uotis & gemitibus cœlum petunt,uſquequoq; dormis Domine,exurge, & ne repellas in finem: ubi cum omni ſpe ſe undiq; oppreſſos atq; aggrauatos ſentiunt, rurſus à cœlo ad patriam oculos reiectant, quam & ipſam in ſeruitute uident: relegati tamen à patria, in patria ſeruitutem agere cupiunt: uota illorum, non libertatem ſed eandem ſeruitutem, mutatis tantum ſedibus concipiunt.

Qui ut uota ſatisfaciant, uitam ſuam morte commutare cupientes,fugam ineunt: quorum alij relicto grege in deſerto,alij bo-

bus in agro & aratro ad deuorandum lupis, abeunt.

Nonnulli mactatis hero & familia, quidam etiam succensis ædibus primum, sese uindicare uolentes, magno ac manifesto periculo sese expositos, per deserta atq; asperrima loca, glandibus, herbis agrestibus, & earum radicibus amaris, sale modico conditis eorum miserrimam, & plusquam infœlicem uitam sustentando fugiunt, diurnis temporibus in antris latitantes: nocturnis autem polo arctico duce ad Hellesponticum mare concurrunt, aut etiam si locus fugæ non datur in summitate arborum: propter fœrocissimas feras, fune ramis alligati uigilant: quorum plerisq;, aut fame pereunt, aut ferarum dentibus dilacerantur, uel etiam antequam ad mare traiiciendum perueniunt ab opilionibus capti rursum in captiuitatem traduntur.

Alij uero dum ad mare magno labore & post longos, diurnos & nocturnos errores perueniunt, colligatis lignis mare traiicere contendunt: aut à transeuntibus nautis capti, ad *Chadiam*, id est, iudicem deducuntur: aut tempestate maris obruti intereunt, & rarissimi ad has partes redeunt, & rarissimi

ad has partes redeunt. Quorum pars ubi ad eorum heros & propinquos traditur, dirissimis supplicijs atq; tormentis dum affliguntur, ad uos Monarchas Reges Principes, & Christianæ reipublicæ rectores miserabilem uocem conuertere solent.

Optant enim omnes omnium ordinum homines, uires suas ad liberationem eorum conuertere: & filijs suis coadunatis, in unitatem & concordiam redactis, ad communem hostem opprimendum eos adhortari.

Inprimis optant Augustissimum, & inuictissimum sacri Imperij Romani Cæsarem, ac uniuersos eius Principes Duces, & Heroas, posthabito domestico bello, conuocatis suis proceribus, Electoribus ac primatibus sui Imperij, ad defendendum, & ad augendum statum suum, contra uicinum, & iam imminentem sibi hostem uictricia arma mouere. Sciunt illi parere Hispanos in bello acerrimos: Belgas fœrocissimos: Italos corpore, & ingenio præstantissimos: Germanos animosissimos. Sciunt illi addictissimum Regem Romanorum, Turcarum bellis assuetissimum, Illyricis, & subalpinis gentibus subnixum.

Optant etiam Christianissimum Regem Gallorum, Eulogij sui conuenientia, suas opes, & arma sua bellicosissima, ad defensionem & liberationem fratrum suorum apparare.

Optant præterea fortissimos ac potentissimos Reges atq; Monarchas, nec non uniuersos Christianissimæ reipublicæ rectores ac potentatus, Poloniæ, Noruegiæ, Suetiæ, Daniæ, Gotiæ, Datiæ, Angliæ, Scotiæ, Lusitaniæ, ad id sanctissimum bellum uenire: & contra hunc immortalem hostem eorum sanctissimæ fidei, Sacræ Coronæ & Imperij, libertatis, parentum, uxorum, filiorum & filiarum, fratrum, amicorum, totiusque Christianitatis incolarum, perpetuum inimicum & aduersarium, omnibus opibus & uiribus unanimes pugnare, ipsumq; e medio tolere.

Optant potestatem quoq;, tam spiritualis, quam etiam temporalis gladij, seu disciplinæ autoritatem habentem, dignum quēque sui officij uillicum & administratorem sese præbere: sceleratos, & dissolutè uiuentes, pro quibus ira diuina in filios perditionis breui est uentura, iuxta debitam, & institutam normam ac regulam, ad bene beateq;

ateq; uiuendum castigando reuocare: quorum rationem Deo, & uero patrifamilias Christo, se daturos fatentur, ne amisso uillicationis suæ officio, in eandem paupertatem (ut iam plerisq; euenit) inopinati & dormientes incidant.

Optant etiam utriusq; sexus & conditionis Senes & iuuenes, pios ac Deo deuotos Christicolas, religiosos ac seculares, dilectissimos parentes, charissimos fratres, colendissimos amicos, proximos atq; sodales, humili uultu, puro ac sincero corde, deuota mente, flebili uoce, lacrymosis oculis eorum miserijs & calamitatibus condolere: plorare ad Dominum, si forsitan miserebitur populi sui & auertat iram suam, & non det eos in opprobrium sempiternum, huic tyranno infideli, & crudelissimo hosti fidei religionis, ac libertatis Christianæ, sed inspiratis mentibus Christiani Imperij Monarcharum, Regum atq; Rectorum, lumine Spiritus sancti, usq; ad concordiam & unitatem reductis, contra hunc uoracissimum & insatiabilem draconem concessa uictoria, miseri, captiui, & sæuissimo infidelium tributi iugo grauati, fratres eorum Christiani liberati, in patriam ad Christi cultum reducti, illi soli seruiant, qui est benedictus in secula.

Vt tandem deuictis & profligatis hostibus, Christianus orbis ā tot perpetuis cladibus respiret.

EXHORTATIO CONTRA TVRCAS

CAP. VI.

SÆPE mecum admiratus sum Monarcha inuictissime, cur, quum omnia uideantur nobis Christianis polliceri uictoriam, nunquam tamen eam inter tot annos consequamur.

Habemus Christum Deum, qui unica nocte castra Sennacherib deleuit: qui Pharaonem submersit: qui fœminæ manu Iudith puellæ Holophernem extinxit, & ut breuiter dicam, ā cuius numine uoluntateq; omnes uictoriæ pendent.

Turcæ contrà Machometum habent, & in uita flagitiosum, post uitam sepulchro sine resurrectione perpetuó inhærentem, ut tantum inter utrunq; nomine interfit, quantum inter uiuum uiui Dei filium, & inter

hominis, & ab homine nati cadauer putridum, adeo ut in cladibus Christianorum, si natura utriusq; numinis expendatur, mortui uideantur uiuos, armis potentiaq; superare.

Iam cum robore corporum, dotibusq; animi eos præcellamus, quæ magna præsidia, uidentur ad hostes profligandos, ipsi ubiq; miserrime profligamur. Quid Hungaro audacius? quid Germano uastius? quid Gallo procerius? Hispano solidius? quid Italo sapientius? aut Polono robustius? ut de cæteris nationibus taceam, quorum dotes animi aut meliores aut certè æquales.

Rursum si indolem animi spectes, quid Hungaro uulnerum periculorumq; securius? quid Germano generosius? Italo prudentius? Gallo ambitiosius? Hispano callidius? quorum singula uidenter posse, uel dare uictoriam, uel adiuuare. Sæpe uicit sine alijs uiribus audacia, sæpe generositas animi, sæpe sapientia, sæpe honoris illa auida ambitio, sæpe calliditas: tamen, me miserum inter tot uictrices res, à uictoria excidimus.

Iam si apparatum uideas, armorumq; genera, multis rationibus Turcis præstanti-

ores uidemur. Noſtra inuenta ſunt Bombardæ, noſtra tot genera panoplíæ armaturæ: ipſi Perſi nudi, aut ſeminudi ad bella prodeunt, illis arcus, nobis *ſlopetæ*, id eſt, nobis fulmina: illis ſagittæ, quæ per dura armorum nullam uim penetrandi habent, cum bombardis ſeu machinis Chriſtianorum uix ulla rupes obſtiterit. Sunt equidem & *Muſulmannis* ſui bombardarij, ſed rariores & indoctiores. Nunc quæſo quas gentes ſecum in expeditionem trahant? Scythas & Thraces: in quibus non ſapientia Italica, aut induſtria Hiſpanica, ſed inhumana quædam feritas, barbaries, animi ſumma inſcitia, indocta, ſtolida. Iſtis ſe addit Græcus ignauia perditus: Aſiaticus, luxu corruptiſſimus: Aegyptius, non minus animo quàm corpore euiratus: Arabs, excoctus, minutus & exanguis. Quis à tali milite crederet Gallos bellicoſſimos, Belgas fœrociſſimos, Germanos animoſiſſimos, Hungaros audaciſſimos, Italorum ingenia, Hiſpanorum ſolerciam uinci poſſe? attamen (proh dolor) uincimur: & uincimur ab his, qui in ſeruitutem ducunt: & ſeruí pro ſeruitute bella gerunt contra nos: qui libertate geniti, à proauis, & atauis nobis indelibata relicta ſumus.

Quòd

Quòd ſi inſtituta & leges utriuſq; nationis iuſpicias, neq;, hac in parte inferiores ſumus. Quid enim Euangelio diuinius? quid iure ciuili ſapientius, aut æquius? cum illi ex Alchorano uiuant, re non minus ſtulta quam uana & contumelioſa in Deum: qui liber nunc inter Chriſtianos uerſatur & circumfertur, ut mature alienas leges diſcamus, qui breui noſtras amiſſuri uidemur, ut antea animo quam dictione Turcæ ſimus. Quid igitur in cauſa eſt, cur inter tot prærogatiuas ballandi, in bello ſemper deuincamur? Cur uexilla crucibus inſignita, olim terribilia, non minus infidelibus nationibus, quam infernalibus ſpiritibus, nunc toties in fugam ſe auertant?

Dicam paucis, & dicam uere. Deum habemus & ſummum & uerum: ſed à nobis alienatum, adeò ut prophetico uocabulo ferme, appellari poſſumus non populos Dei. Cur enim Chriſtus nobiſcum eſſet: qui à nobis per tot hæreſes, in tot partes dilaniantur? nam præter nomen, quid nobis Chriſtianis chariſſimi eſt? Ruſticus hoc tempore & impurus & factioſus: oppidanus, fallax, & auarus: magiſtratus ſequuntur retributiones, diligunt munera & proſopolepſiam:

pſiam: nobilitas luxum & ignauiam, diſcordiam atq; ſuperbiam: miles uero præter ſtipendium & prædam nihil ex bello quærit, ſecurus quo ſceptra cadant, non minus infeſtus in ſuos qnam in hoſtes. Eccleſiaſtici præter pompam Eccleſiaſticam, uix quicquam Eccleſię habent, non ſanctitatem, non pietatem, non eruditionem debitam profitentur. Nam fere omnes quærere uiderentur quæ ſua ſunt, non quæ Chriſti: & uerē prophetæ ore dicere poſſumus: Omnes declinauerunt ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt uſq; ad unum. Quid igitur mirum ſi talibus motibus Chriſtus amicus eſſe nolit?

Bellamus igitur ſine Deo, & (quod calamitoſius) aduerſario Deo. Apud nos circunferuntur cruces, ſed ipſe Crucifixus ſuo fauore apud hoſtes uerſatur. Pereunt igitur omnia, & infinitis cladibus inuoluuntur: & cum una gens contra Turcam pugnat, alia uero, uel in domeſticis uerſatur bellis, aduocatis & adiunctis ſibi in auxilium infidelibus Paganis, uel Sciſmatis, uel Hæreticis ut acrius oppugnet Chriſtum: alia uero, uel priuata curat negotia, uel etiam in ocio agit, crapulæ, & alijs uoluptatibus

bus indulgens. Miles uero qui in aciem deducitur, nummo inſeruit non Chriſto: ſi deſit ſtipendium, ſtatim uel deſertor uel transfuga futurus.

Quid igitur prodeſt ibi Italica ſapientia, aut induſtria Hiſpanica, aut robur Germanorum, aut ferocitas Gallica, uel audacia Hungarica, ubi miles nec Chriſtum nec gloriam cogitat, ſed ad bellum uenit tanquam ad ganeum, ibi potationes ſuas exerciturus?

Bonas leges habemus, ſed peſſimos mores: bona arma, ſed preſſimos animos: laus eſt ſi inter ſe acriter dimicent, in hoſtem ſi non acriter pugnent, uel dedecus non eſt, uel certe impunitum eſt.

Quando quis unquam audiuit militem, uel ob fugam, uel ob abiecta arma mulctatum fuiſſe? cum olim pœnæ capitales & decimationes non ſingulos, ſed uniuerſas legiones peruaſerint

Trahimus igitur exiguum numerum, eumq; moribus corruptum, contra tot myriades hoſtium, optima diſciplina utētium. Nam Turca uitia ſua domi deponit, Chriſtianus

ſtianus aſſumit: in caſtris Turcarum nullæ delitiæ, arma tantummodo & neceſſarius uictus: in caſtris uero Chriſtianorum luxus,& omnis luxuriæ commeatus, adeſt gra uior turba meretricum quam uiuorum. Latrocinatur Hungarus: prædatur Hiſpanus: potat Germanus: ſtertit Bohemus, oſcitat Polonus: libidinatur Italus: Gallus cantat: Anglus lurcatur. Schotus helluatur: militem qui moribus miles ſit, uix ullum reperias.

Quid igitur mirum, ſi uincant illi apud quos ſobrietas, parſimonia, uigilantia, fidelitas & ſumma obedientia? Vincantur illi, qui ab hoſtibus uel uagi ad prædas, uel inter pocula, aut apud meretricem aliaſue abominandas,& execrandas nequitias inueniantur.

Sed hæc culpa eſt ſuperiorum: nam hi, ſi ſubditos in ſuos timore tẽerent, miles Chriſtianus nunquam inferior fieret Turcico. Altera ex parte, principes ipſi, dum mutuis bellis ſeſe conficiunt cauſam præſtant, ut nunquam pares uires contra Turcas afferamus, dum pro uno & altero oppidulo digladiamur, & poſt acerrimas præliorum conflictationes:

ctationes: poſt exhauſtas opes nihilo Imperio & regno, auctiores efficimur.

Heu quantum terræ potuit, pelagiq; parari
Hoc, quem ciuiles hauſerunt ſanguine dextræ.

Sed ſeræ ſunt, queremoniæ. Amiſimus Aſiam atq; Africam: extincta eſt Græcia: Aegrota eſt uſq; ad mortem Hungaria. Occupata eſt iam noſtro tempore Illyria, ſubiecta eſt nuperrime Turcico Imperio Sclauonia, debilitata eſt Auſtria, uis peſtis huius iam Germanorum ceruicibus, atq; uniuerſę Chriſtianitatis dorſo incumbit: adeõ, ut nemo ab hoc periculo tutus eſſe uideatur, qui poſthac non alienam, ſed ſuam rem agent, pro ſuis limitibus, uelint pro principibus ſeruí fieri, & pro liberis mancipia, aut in perpetuis carceribus detineri, ſeu potius mactari, ut plebei capite, & duce careant.

Nunc ſi potentiſſimi Chriſtiani orbis Monarchæ & rectores ad concordiam (ut ſperamus) reducantur, & quiſq; ſuas opes, ad hoc ſanctiſſimum, atq; œcumenicum ſeu generale bellum iuxta uires contulerit, quis dubitabit nos, uel numero exercitatiſſimi, ac robuſtiſſimi militis Turcæ æquales, uel

etiam

etiam superiores fore, in uictoria uerō longe latecq; excellentiores futuros?

Nam Romanorum Imperium facilē armabit quinquaginta millia equitum & centum mille peditum: idem, uel aliquanto plus ex Gallia & Hispania sperandum. Reliquiæ Hungariæ, & Illyriæ, cum cæteris Romanorum Regis Prouinciis facile sexaginta millia equitum producent.

SVMMA CHRISTIANI MILITIS.

Centum sexaginta millia equitum. Ducenta millia peditum. Præterea ubi Veneti & Lusitani nauales suas copias conferant, Angli, Scoti, Dani, Daci, Gothi, Poloni, cæteriq; Reges, Principes, Duces, & Christiani orbis proceres & rectores militem subministrent, præsertim tali Christianissimo Cæsare rerum gubernacula tenente, non diutius obsistet Turca Christiano, quam Darius Alexandro: Xerxes Themistocli: Antiochus Iudæ Machabæo. Vbi autem uictoria potiti fuerimus, hisq; uiribus secundo flumine Danubio, Constantinopolim uersus descendatur, placato numine, correctis

rectis etiam moribus, in procliui erit uincere hostes fidei, recuperare Græciam & Thraciam, ubi adhuc maior pars hominum Christum colit: qui auidissimis uotis expetunt Christiana arma, ad quamlibet occasionem defecturi, & suos dominos & tyrannos, ā quibus miserrime uexantur, oppugnaturi, quæ res sola uictoriam dare, uel maturare potest.

Vtinam Monarchæ potentissimi domestica bella uos illic sinerent penetrare: uideritis omnia uobiscum contra eos ad arma cooriri. Nulla ætas, nullus sexus, nullus ordo hominum uestra arma relinqueret. Domi quisq; Turcarum in suis seruis percussorem haberet, in castris Proditorem, in pugna desertorem. Omnino Christiani qui illic sunt, contemptissime de armis Turcarum sentiunt, ut quos ad uelitarem tantum pugnam idoneos cognoscunt, hostes uelut aues clamore quodam perterrent, si non eo terroris impetu fuga fit, ipsi fugiunt: præter clypeos & galeas nihil habent, pleriq; nudi sunt.

Et ubi isti Christianæ fidei perpetui hostes ē medio nostri tollerentur, & ad latebras Bithyniæ propulsi, nostro gladio (ut eorum fatentur præsagia) uel ad fidem

Christi conuersi, in gremium Sacrosanctæ Ecclesiæ Catholicæ reducerentur, quis dubitaret, quin breui sit futurum, ut Christianus Imperator, non minus Constantinopolitano quam Romano Imperio insignis sit futurus? Rex Romanorum, Hungariam & Thraciam recuperaturus? Rex Franciæ Asiam minorem suis ditionibus additurus? Angli Schoti & Lusitani, Aegypto potituri? Hispani tota Africa? Itali omnia littora quæcunq; habet mare Mediterraneum in sua potestate habituri, item etiam Poloni, Dani, Daci, Noruegi, Sueci, Gothi quoq; & Islandi Septentrionalis plagæ, ditissimarum regionũ & nationum populo dominaturi.

Ita sentiunt non solum captiui & sub tributo Turcarum uiuentes Christiani: uerum etiam omnes Turcarum militis & bellicæ experientiam & cognitionem habentes Idem ego tredecim annorum cursu experientia didici, in fugientem scilicet Turcam fortissimum, aduersus inuadentem fugacissimum esse.

Turca igitur cum natura sit fugitiuus, oppugnandus est: impius enim nemine persequenti fugit. Exurgat Deus & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum à facie eius. Sicut deficit fumus deficiant,

ciant, sicut fluit cera á facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei, & ab Ecclesia sua sancta, ut fiat unum ouile, & unus pastor. Quod concedat nobis trinus & unus, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, Amen.

NOTA, quod per totam Syriam, & circa Hierosolymam Græci, non utuntur Græca lingua, sed transtulerunt totam Sacram scripturam, in Arabicum idioma: neq; literis quibus Græci olim utebantur, sed Arabicis characteribus utuntur, etiam missam Arabico sermone celebrant, & omnia diuina officia decantant, quare non necessitatis, sed nouitatis causa saltem Dominicam precationem eodem sermone cum Latinæ linguæ interpretatione huic opusculo inserere uolui, cuius prolatio est talis:

DOMINICA ORATIO

ARABICO SERMONE.

Abuna elledi fi elsemauat, itchaddes
Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur
esmech, tati melechutech,
nomen tuum, adueniat regnum tuum,
techun misiutech, chemasi elssema cheda-
fiat uoluntas tua, sicut in cœlo &
lech elared. Hobzinæ bijum hatina

in terra. Panem noſtrum quotidianum da
iumen, ue noghfor lena denubina,
nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra
chema uenehen noghfor aſſa leina,
ſicut & nos dimittimus debitorib. noſtris,
uela tedhelna fi el tegiareb, lechen negima
& ne nos inducas in tentationem, ſed libera
men elſerir, Amen.
nos ā malo, Amen.

DE SVI RESTAV-RATIONE EXEGESIS LIBRI PROTREPTICA, AD LECT.

Lugdunum poſtquam ueni peregrinus ab urbe,
Appertot Miles ſuſcipit hoſpitio.
Qui lacerũ, ſqualidũq; uidens meq; abſq; decore
Comptum, ſit facto cogitat ecquid opus.
Exuor extemplo trita, data commoda ueſtis:
Vt nunc in uulgus comptior ire queam.
Nec ego iudicium metuo, limamq; periti
Ingenij, liuor ſolus obeſſe poteſt.
Quare age, qualis ſim ſyncera perlege mente:
Sufficiet, ſacris ſi placeam ipſe uiris.

Finis libelli de Turcorum moribus.

SOLTA-

SOLTANI SOLYMANNI TVRCARVM IMPERATORIS HORRENDUM FACINUS, SCELERATO IN PROPRIUM FILIUM, NATU MAXIMUM, SOLTANUM MUSTAPHAM, PARRICIDIO, ANNO DOMINI 1553. PATRATUM:

AVTORE

NICOLAO A MOFFAN Burgundo.

VOLENTI MIHI TAM ſceleſtum facinus ſcriptis tradere, operæprecium eſſe uiſum eſt, ad pleniorem huius tam impiæ ac ſceleratæ coniurationis demonſtrationem, aliquantiſper pedem retrouertere, ac in primis cauſam indiciaq; tam inhumani facinoris breuibus attingere.

Sciendum igitur. Seulimanum ex ſerua quadam Muſtapham hunc ſuſcepiſſe, cui ab ineunte ætate Amaſiam prouinciam tradidit. Tandem illuc ſimul cum matre profectus, cumq; ipſis annis florentem uirtute, teſtimonio extitit omnibus, ſe fauore cœ-

leſti ſuæ nationi quodam modo conceſſum eſſe. Profecto hoc cum matre iuuene, Rex tandem formoſitate Roſæ alterius pellicis ſuæ, ſupra quam dici poteſt, raptus eſt: ex qua quatuor maſculos ſuſtulit liberos, & fœmellam unicam. Primo nomen fuit Machomet, huicq; Caramania adſignata eſt prouincia. Secundo uerō Baiaſith, atq; hic Magneſiam regionem tenuit. Tertius fuit Selimus, cui Machomete mortuo data eſt Caramania prouincia. Quartus Iangir dictus eſt, cognomine illi ā gibbis, quibus antē & ā tergo deformatus erat, impoſito: uerum prudenti & acuto ingenio. Fœmella uerō Ruſtano Paſchæ nuptui elocata eſt. Hic autem interfecto Hybrachimo, Veſiri (quem nos ſummum conſiliarium uocare poſſemus) adeptus eſt dignitatem. Verum eo officio pro innata ſibi auaritia abutens, omnia uel renouabat, uel etiam immutabat: militibus, quos Ianiſcharos uocant, ſtipendia minuebat: capitaneorum, quos Saniachos appellant, reditus alleuiabat: uectigalia ac tributa prouinciis augebat, nec minus etiam inordinatis domus regalis expenſis modum imponebat: nihil aliud quam quod ſibi infinitos theſauros ex ſuis doloſis ac fictis rapinis accumularet, penſi

penſi habens: eoq; pacto fidelis ac diligens ſeruus exiſtimatus, regis animum ſibi facile deuinxit: parui interim faciens, ſe omnibus aliis infeſtum ac odioſum fieri.

Interea Roſa hæc, de qua meminimus, uidens ſe præ aliis à rege diligi, ſub religionis tegumento mota eſt indicare Muchty, ſe pio deſiderio motam, ſummo Deo, ac in honorem Machometis, templum, ac etiam xenodochium recipiendis peregrinis extruere quidem uelle: uerum id non ſine eius conſilio facere decreuiſſe. Sciſcitabatur igitur, an tale opus Deo gratum foret, uergeretq; in animæ ſuæ ſalutem. Talibus Muchty reſpondit, opus quidem Deo acceptiſſimum fore. Quanquam etenim id animæ ſuæ ſaluti non proficeret, regis tamen animæ maximè profuturum, ſub cuius dominio eſſent & facultates eius omnes, & uitam etiam (ſerua enim erat) ſua. Hoc reſponſo mulier magis magiſq; indies triſtis ac animo perturbata uiſa eſt, adeō quod in plures dies ſolari nequiuerit. Eius interea perturbationis certior factus rex, illam quam humaniſſime ſolari cœpit, affirmans ſe breui reperturum modum, quo tandem ipſa ſui deſiderij optatum conſequeretur finem. Illam igitur illico manu miſit, facto ſuper eo eti-

am instrumento (sicuti apud illos fieri consueuit) ne amplius seruitute sibi mancipata foret. Tanto ergo, tamq; admirabili obtento fauore, Rosa cum ingenti pecunia se ad opus prius cogitatum, fabricandum contulit. Interea Rex Rosæ cupidine (ut supra dictum est) effrenatè superq; omnem modum inescatus, illi ut ad se ueniret, per internuncium mandat. At callida ac uersuta fœmina, quam nihil insidiarum latebat, uafrè nuncio iubet, dominum ut honestatis ac legum admoneat: agnoscere se etenim non amplius seruam, sed liberam esse, at interea minime negare, suam Regiam maiestatem adhuc pro libito suo & uitæ & necis eius dispositionem arbitriumq; penes se habere: uerum quod ad copulationem carnalem attinebat, id fieri minime gentium citra grauissimi peccati patrationem posse. Et ne fortè tale quidpiam à se commentum fictumq; esse existimaret, de eo se in omnibus iudicio Muchty acquiescere. Hæc repulsa adeo regis inflammata excitauit præcordia, ut omni posthabita mora, Muchty ad se accersiri iuberet: dataq; illi libera respondendi facultate, interrogat, an seruæ ab eo manumissæ, citra uiolationem legum, commisceri carnaliter posset? Quibus respondit

spondit Muchty, id nequaquam licitum esse, nisi prius, cum ea legitimum contraheret matrimonium. Sed hæc difficultas adeò Regis adauxit cupidinem, ut libidine supra omnem modum obcæcatus, in libertæ matrimonium consenserit.

Factis igitur nuptialibus pro suo more instrumentis, quinquies mille ducatos soltanos donationis propter nuptias nomine ei numerauit, non sine magna omnium admiratione, præcipuè quod id præter Ottomanæ stirpis esset consuetudinem. Vitandæ etenim in imperio societatis gratia, uxores liberas ac legitimas non ducunt: uerum earum loco, ad satisfaciendum suis delitijs, ac libidinosis cupidinibus (quibus supra omnem nationem uilissime ac spurcissime subijciuntur) habent ex uarijs mundi regionibus raptas omnis generis formosissimas ac elegantes fœminas, quas in regia (Saraï uocant ipsi) honorifice ac regaliter enutriunt, ac in omnimode commoditatis occasionem educant, honestisq; ac ciuilibus moribus instruunt, quibus quidem per uices pro animi sui uoluptate commisceri solent. Quod si forte illarum quæpiam à rege grauida facta pepererit, tum illa præ alijs omnibus honorata ac reuerita incedit,

cedit, maioriſq; dignitatis ac reputationis ergo Soltana uocatur. Atq; eiuſmodi fœminę poſt partum magnis dominis, Paſchis, ac Saggachis nuptui elocantur.

Verum ut ad propoſitum reuertamur, ſeruæ huic iam manumiſſæ, ac fortunæ beneficio eō uſq; elatæ, ut iam omnium totius Aſiæ mulierum præcipua facile uideretur, ſicq; omni felicitatis comitatæ ſucceſſu, quō omnibus ſuis ambitioſis ſatisfieret conatibus, reſtabat ſolum, ut modum & occaſionem adinueniret, quō Seuleimano defuncto, ad ſuorum unum imperij ſucceſſio deferretur. Cui rei tantummodo obſtabat generoſitas Muſtaphæ, magnanimi adoleſcentis, ac præſtantis ingenij, nec minus animo quam etiam uiribus ualentis, quicq; propter magnanimitatem ac fortitudinem mirum in modum militibus gratus, propter uero prudentiam iuſtitiamq; populo maxime commendatus atq; acceptus erat. Quæ quidem omnia in eo conſiderans callidiſſima fœmina, ac ob id cum Ruſtano clanculē colludens: nouerat enim (ut & ex rationis debito probabile eſt) Ruſtanum magis affinem ſuum, ſuæq; uxoris germanum, ad imperij gradum euehi cupere, quam Muſtapham, apud quem pro certo compertum habebat

habebat ſe maximē odioſum eſſe, uel ob id præcipuē, quod apud illum in maximam contumeliam incederat. A principio enim, dum alijs omnibus (quemadmodum ſuprà attigimus) reditus extenuaret, conatus etiam fuerat, ſed incaſſum quidem, de reditibus Muſtaphæ aliquid detrahere: ex quo facile exiſtimabat, tam generoſum animum, ſi fortē ad imperium euectus eſſet, talem iniuriam uix obliuioni daturum: adeō etiam, quod imperante illo, in periculum officij non ſolum, & dignitatis, ſed etiam capitis facilē caſurum ſe, ex ſuę ante actę uitæ ratione ſuſpicabatur. Hæc igitur omnia, nequiſſima mulier animo ſceleratiſſimo perpendens, conata eſt animo regis non minimas de Muſtapha ſuſpiciones impingere: nempe quod is regnandi cupidine feruens, ac etiam omnium erga ſe beneuolentiæ ac fauori confidens, ſuaq; (qua maxime abundabat) militari manu tumens, nihil aliud de ſe expectandum relinqueret, quam quod ſemel imperium affectaturus, ac in patris necem machinaturus eſſet. Atq; quo melius rem omnem palliaret, omnia per Ruſtanum (qui ſemper magnarum rerum gerebat curam) opportune expediri curabat: nec ei etiam defuit quidquam, quod in necem

cem ac criminationem adoleſcentis non machinaretur. Nam omnibus qui ad Syriæ prouinciæ adminiſtrationem mittebantur, clancule Muſtapham tanquam parenti ſuſpectum indicauit: commitens ſingulis, ut ad ſtatum Muſtaphæ diligentiſſimē animadueterent, decꝫ omnibus quę in eo uidiſſent, uel de eo intellexiſſent, ad ſe quam diligentiſſimē ſcriberent: callide affirmans, quod quanto odioſiora de eo ſcripſiſſent, tanto illos Regi etiam gratiores & acceptiores fore. Proinde per iſtos ſæpius regalis præſtantiæ, magnanimitatis, prudentiæ, fortitudinis, ac etiam erga omnes beneuolentiæ ac liberalitatis Muſtaphæ, quibus omnibus omnium ſibi facile conciliauerat fauorem, nec minus etiam ardentiſſimi deſiderij, quo omnes fere in electionem illius accendi uidebantur, factus certior Ruſtanus: non tamen ideo primus eius tam nefariæ coniurationis ſemen ſpargere auſus eſt: uerum literis peruerſæ mulierculæ traditis, reliqua illius ſcelerato capiti relinquebat. At Roſa, ſuccedente illi pro ſuo impio uoto temporis occaſione, fœmininis (quemadmodum nouerat egregiē) illecebris ac adulationibus, non deſiſtit regis animum corrumpere, ut ſi quando Muſtaphæ incideret mentio, commo-

commodiorem ex tempore literas aperiendi ſumeret occaſionem, Nec etiam expectatione fruſtrata eſt: arreptaꝫ occaſione, non ſine lachrymis (ſicuti etiam mulieribus, fictis in negotijs deficiunt nunquam) Regem periculi, cui ſubijciebatur, admonet: commemorans inter alia, quemadmodum Selimus parens ipſius, patrem etiam ſuum eiuſmodi medijs, imperio pariter & uita priuauerat. Sibi igitur exemplo ut caueret, enixe rogabat. Sed argumenta hæc ſuſpicionis, prima facie non uſqꝫ adeo probabilia uiſa ſunt regi: atqꝫ inde factum, ut eo pacto perfida mulier parum profecerit. Id quod pro ſua inuidia animaduertens, tandem ſceleratum animum ad alias technas dirigit, omnibus modis adoleſcentem ueneno necandi opportunitatem perquirens. Nec defuerunt ad quodcunqꝫ maleficij genus patrandum prompti ac dedicati ſcelerati homines, ni prouidentia diuina ſe tam nefando conatui oppoſuiſſet. Parentis quippe nomine miſſas ā muliere hac uenenatas ueſtes non prius attigit, quam ab alio indutæ eſſent prius: qua quidē accurata prudentia nefarias improbæ nouercæ præuenit inſidias, uenenumqꝫ palam patefecit omnibus. Nec tamen adultera ceſſauit adhuc, quin no

uas

uas illi strueret insidias, nam conata tantam sibi conciliare beneuolentiam, familiaritatemq; , quantam nemo unquam in regia Ottomanna consecutus est(freta enim amatorijs uenenis , quibus Iudææ cuiusdam incantatricis famosissimæ ope , regis animum sibi attraxerat,magna sibi, ac maiora indies de rege pollicebatur) impetrauit : ut per uices, filij sui in regia parentis uersarentur : nimirum quo diutina præsentia, assiduisq; blandimentis paternum amorem sibi magis magisq; allicerent, quod si forte fortuna Mustapha ueniret, opportuniorem illum opprimendi nancisceretur occasionem : sin minus,tempus quo illum per medias personas interficeret,expectaret. Sed non ueniente Mustapha (non enim consueuerunt regij filij adsignatas sibi prouincias inscio parente egredi, ac se Constantinopolim conferre,nisi patre mortuo, ad recipiendum imperium, ingenti militum comitati caterua uenerint) aliud facile excogitauit facinus. Obtento enim eo quod postularat,effecit,ut non solum in urbe uerum & in prouincijs,filij sui parentem regem comitarentur. Sed in castris etiam Giangis gibbosus patrem semper sequebatur. Verum enimuero nouercalibus commentis annis aliquot

aliquot ita in suspenso existentibus,fortuna tandem impijs fœminæ conatibus fauere uolens,suspicioſas apud Pascham,qui regimini Mustaphæ, ac gubernationi Amasianæ prouinciæ (quilibet enim regis filiorum apud se Pascham unum, hoc est, Locum tenentem,qui populo de iure respondet, ac in rebus bellicis consulit : & doctorem unum, ā quo bonarum disciplinarum ac regalium morum ratione imbuitur habere solet)præfectus erat,literas parturiuit : quibus continebatur,matrimonium inter Mustapham & filiam regis Persarum tractari: eamq; rem propterea se ad sacram portam referre, ut si quid inde siniſtri euenisset,ab omni suspicione haberetur immunis. Perlatis igitur ad Rustanum literis,uisus est se dudum desideratam Mustaphæ ruinam ad optatum finem deduxisse. Ne cunctatus ulterius,omnia Rosæ subito indicat : ac subinde se ambo in regiam conferunt,omniaq; regi indicant.Qua in re,quō regium animum, quanquam dubiosum ac hæsitantem, anxijs suspicionib. imbuerent,omnem mouerunt lapidem, inquientes:Mustapham tanquā ambitiosum, ac animi rabie quodammodo ad dominationem tam magni imperij, contra omnem tam diuini quam etiam humani iuris rationem

nem accensum, in necem etiam parentis con
surare: atq; quo suis fraudibus maior fides
haberetur, regem tractatæ cum Persis, Otto-
manæ stirpis antiquissimis ac capitalibus
inimicis, à Mustapha affinitatis commone-
faciebant. quapropter summopere cauen-
dum illi, ne iunctis Persianis uiribus, Sang-
gachis ac Ianicharis, quos sibi dudum libe-
ralitate sua deuinxerat Mustapha, in breue
tempus parentem imperio pariter & uita
priuaturus esset. His ac eiusmodi alijs cri-
minationibus perturbatum senis animum
eō induxerunt, ut morte filij suis rebus con-
sulere decreuerit, in hunc modum.

Anno igitur Domini 1552, summa cum
diligentia ac celeritate, omnibus fere pro-
uincijs publicari facit, Persas finibus suis e-
gressos, ingenti armatorum manu Syriam
inuadere, urbes expugnare, homines capti-
uos abducere, omniaq; igne ferroq;, resisten
te nemine, uastare: cui tam securæ ac libe-
ræ audaciæ ut mederetur, se coactum, Ru-
stanum illuc cum exercitu, mittere. Colle-
cto igitur milite, tacite committit Rustano,
ut quam secretissime fieri posset, ac citra om
nem tumultum, Mustaphæ manus iniiceret,
uinctumq; Constantinopolim duceret. q̄
si fortē commodius rem exequi nequiret,
tum

tum quocunq; modo mortem illi inferret.
Nefario igitur ac crudeli accepto mandato,
Rustanus ingenti comitatus militum manu,
Syriam uersus proficiscitur. Quo cum per-
uenisset, Mustapha eius aduentus factus cer-
tior, omni posthabita mora, 7000 omnium
totius Turciæ ualidissimis ac instructissimis
stipatus militibus, Syriā uersus iter dirigit.
Quod quidem intelligens Rustanus, uidē-
que se impium sceleratissimi ac crudelissimi
parentis mandatum pro suo uoto exequi
non posse: illico terga uertit, ac priora re-
calcans uestigia, se iterum cum exercitu
Constantinopolim confert, adeo celeriter,
ut ne puluerem quidem ab equitibus Mu-
staphę in aera agitatum uidere nedum illum
expectare sit ausus. Reducto igitur milite,
persuasit omnibus, se prouinciam quietam
ac securam reperisse. Tandem clanculo sui
reditus causam regi aperit: addens, se toti-
us exercitus animum in fauorem Mustaphę
inclinatissimum, apertissimis signis & con-
iecturis uidisse, nec in tam periculoso nego-
tio rem aperto marte tentare ausum fuisse:
atq; ea propter se suæ Maiestatis prudentiæ
rem omnem uoluisse referre. Hæc relatio
crudeli ac impio patri, nec minus ab innata
maiorum suorum crudelitate degeneranti,

nouas,nec minimas gẽerauit ſuſpiciões:qui bus ſe ut liberaret,apud ſe nefarie decreuit.

Anno porrõ ſequenti, ingentem exercitum conſcribi iuſſit,ſignificans Perſas multo maiori manu Syriam inuadere: ſecꝫ ea propter ſalute publica impulſum,illuc perſonaliter exercitum deducere, hoſtilibuſcꝫ conatibus obſiſtere decreuiſſe. Adunato igitur exercitu,omnibuſcꝫ ad rem militarem neceſſarijs ordinatis,datacꝫ proficiſcendi facultate,tandem parricida parens paucis poſt diebus exercitum ſequitur. Qui ubi in Syriam appulit,Muſtaphæ illico ut ſe Alepem conferret (illic enim caſtrametaturus erat) mandat. Nec tamen interea Seuleimanus nefandum ac mortale odium, quod aduerſus filium animo geſtabat, extrinſecis indicijs (quamuis ad id ſedula adhibita cura) adeo celare ualuit,quin ad bonam Paſcharũ, aliorumcꝫ maioris dignitatis penes ſe hominum notitiam peruenerit. Ex quo Achmat Paſcha clanculẽ Muſtapham per internuncium, quo ſuæ ſalutis ac uitæ diligentiorem rationem haberet, admonuit. Nec etiam Muſtaphæ admiratione indignum uiſum eſt,præter probabilem ullam rationem, parentem ſuum cum tam ingenti militum manu aduentaſſe: attamen ſuæ innocentiæ confi-

confidens,anxietate ac perturbatione animi extremẽ uexatus, mandato patris (licet etiam cum maximo uitæ ſuæ periculo) obtẽperare ac ſatisfacere ſtatuit.Exiſtimabat etenim,honeſtius ac laudabilius fore, obtemperando parenti mortem incurrere, quam uiuendo in criminationem incidere inobedientiæ. Sub tam graui igitur animi anxietate, multa ſecum ipſe diſputans, tandem doctorem, quem ſemper in curia ſua penes ſe (ut ſuprà dixímus) habebat, intrepidẽ ac conſtanter interrogat,an ne totius orbis imperium, an uerõ uita beata homini præoptanda eſſet. Cui libere doctor reſpondet, mundi quidem huius imperium penitius cõſiderãti,nihil felicitatis, quã ſub uãa et inani bõi apparẽtia afferre,nã eo nihil fragilius, inſecuriuſcꝫ: cũ ſecũ meros tiores, anguſtias, tribulationes,ſuſcipiões, hõicidia, impietates,iniuſtitias,depredatiões, ruias, captiuitates,ac omnis generis alia pleracꝫ,homini ad ueram beatitudinem peruenire cupienti haud quaquam optanda,afferre ſoleat:quorum gratia quidem uita beata amitteretur. nõ autẽ retineretur uerũ quib. diuinit9 datũ eſſet,fragilitatẽ ac breuitatẽ hui9 ſtatus noſtri (quem quidem uitam eſſe uulgus autumat) conſiderare ac perpendere, mundicꝫ

uãitatib. reluctari, ac hõestatẽ tãdem ãplecti: illis sanẽ in cœlis locum adsignatum, ac ã summo Deo præparatum esse, ubi æternis tandem fruerentur gaudijs, ac uita beata. Hoc doctoris responso, perturbato adolescentis animo mirum in modum, tanquam finis sui quodammodo præsago, satisfactum est: nec longiore sermocinatione remoratus, illico uersus parricidam patrem iter uertit, acceleratoq; gradu tandem ad castra parentis peruenit, ac non procul inde sub dio tentoria fixit. Sed hic tam festinatus Mustaphæ aduentus impio parenti maiorem suspicionem attulit: nec interea Rustanus suis nequissimis commentis ac fallacijs ea in re abstinuit suspicionem augere, nam signo dato, laniscaros, ac alios totius exercitus primarios milites, ut Mustaphæ irent obuiam, incitat. Nec mora, omnes quam promptissime iussa eius exequuntur, ac sese itineri accingunt. Interea callidissimus nebulo, uultu indignationem (sicuti egregiẽ fingere callebat) ostentans, se illico in regis tentorium confert, affirmans impudentissime, primarios fere omnes milites sponte ac sine ullo mandato Mustaphæ obuiam iuisse. Hoc audito, rex animi perturbatione impalluit: egressusq; tentorium, facile

cile uera esse, quæ Rustanus retulerat, sibi persuasit. Nec etiam Mustaphæ suæ tam infelicissimæ sortis prodigia defuerunt. Nam die antequam itineri accingeretur tertio, circa crepusculum diei dormiens, uisus est uidere suum Machometum, refulgentibus uestitum, se manu arreptum, ad locum quempiam amœnissimum, structissimis ac ornatissimis decoratum palatijs, amœnissimoq; horto consitum, deducere, digitoq; omnia demonstrantem, ita eum affari: Hic inquiens, in æternum quiescunt, quicunq; in mũdo piam iustamq; egerunt uitam, quicq; legum ac iustitiæ adsertores, uitiorumq; improbatores extitere. Ac in aliud tandem latus uersa facie, rapidissima ac latissima duo flumina conspexisse, quorum alterum aquã pice nigriorem rebullire, atq; in illis plerosq; immergi, plerosq; in altum apparere, ac misericordiam horridissima uoce clamitare: atq;, Illic (inquiebat) cruciantur, quicunq; sub uitæ huius fragilitate maliciose operati sunt iniustitiam. Illorumq; præcipuos, principes, reges, imperatores, ac eiusmodi reliquos magnates esse affirmabat. Hoc facto, Mustapha somno pariter ac uisione solutus, doctorem accersiri iubet, illiq; negocium totum exponit. ille uero diu mul

tumq; cogitans (etenim ſuperſtitioſi Machometiſtæ plurimum ſomniorum deliramentis tribuunt) dolore ac mœſtitia plenus, tandem reſpondit: uiſionem hanc timendam quidem eſſe, quippe quæ illi ſummum uitæ periculum præſagiret. Rogat igitur, ut uitę ac dignitatis ſuæ ſedulam habere uelit curam. At Muſtapha, ut erat magnanimitate ac fortitudine præditus, nullo eius reſponſi habitu reſpectu, intrepide reſpondit, inquiens: Ecquid puerilibus ac friuolis timoribme uinci ac terreri patiar? Quin potius impauido ac conſtanti animo feſtino ad meum parentem proficiſci, eo etiam audacius, quod certò ſciam, me ſemper illius Maieſtatem (ut & æquum eſt) tam pie reuerítum eſſe, ut inuito illo uerſus ſedem ſuam neq; oculos, nedum pedem unq; uorterim, multo minus imperium affectarim, ni ſummi Dei uoluntas illum ad meliorem euocaſſet uitam: nec etiam ſine communi totius exercitus publica electione, ut tandem ſine cę de, ſine ſanguine, ac omni crudelitate, pie ac iuſte regnarem, fratrumq; meorum amicitiam inuiolatam ſeruarem. Conſtitui etenim apud me, elegiq; potius, quandoquidem id uoluntas parentis mei exigit, obediens uitam finire, quam multis annis regnans,

nans, ab omnibus, præcipueq; æmulis meis rebellis reputari. Hoc habito ſermone, Muſtapha ad caſtra parentis peruenit, fixiſq; (ut diximus) tentorijs, ueſtibus albis ueſtit ſe: literasq; aliquot, quas Turcæ aliquo ituri, ſemper ſecum portare (nam in ſuperſtitionibus ualde delirant) ſolent, ſinui imponit: ac tandem ſuorum fidelium aliquot comitatus, cum ſumma reuerentia parentis ſui manus (pro more illis uſitato) exoſculaturus, uerſus impñ parentis tentorium iter uertit. Sed ubi peruenit ad limen, recordatus, adhuc ſe pugione quodam accinctum eſſe, non prius introiuit, quam pugionem depoſuiſſet: nimirum ne in ſui parentis conſpectum armatus uenire uideretur, omnemq; ſuſpicionem ā ſe remoueret. At ubi interiora tentorij ingreſſus eſt, hilariter ſatis ab eunuchis parentis, ac ea quæ decebat reuerentia excipitur. Verum nihil aliud quam ſedem unicam, ubi ſolus ſederet, præparatam uidens, anxius animi, cogitabundus aliquātiſper conſtitit ac tandem, ubi nam eſſet rex, interrogat tum uerò, ſe ſtatim regem uiſurum, reſpondent. Interea ab altero latere ſeptem mutos (quos rex Turcarum penes ſe, ſecretorum ſuorum conſortes, ac ad omnia homicidia exequenda ſecretius promp-

tos ac dedicatos, habere solet) ad se uenire conspicit: summoq; terrore perculsos, En mors mea, inquit. Surgensq;, aufugere conatus est, sed frustra. arreptus enim ab eunuchis & custodibus, ui ad suæ sortis locum destinatum tractus est: nec mora, muti subito neruum arcus collo eius alligant, reluctanteq; misero filio, ac ut duo tantum uerba cum patre sibi loqui liceret rogante, tandem inhumanus ac impius parricida, qui tam nefandum spectaculum ex altero tentorij latere conspiciebat, immani atq; crudeli uoce increpat illos, inquiens: An ne semel tandem iussa mea exequemini? ac proditorem istum, qui hinc decennio ne unicam noctem quietam dormire me passus est, occidetis? Quibus tam immanibus, nefarijs ac imperijs auditis uerbis, tandem eunuchi cum mutis, misellum humi deijciunt: tractoq; ab utroq; latere nodato neruo, infeliciſſimum, filium iussu scelesti parentis strangulant.

Expedito hoc scelerato ac impio facinore tandem iussu regis Pascha Amasianæ pro uinciæ capitur, ac in regis conspectu capite plectitur. Hoc facto, Giangir gibbosum, eorum omnium quæ gesta erant insciũm, accersit: at quasi rem laude dignam perfe-

cisset, illudens, ut fratri suo Mustaphæ eat obuiam, iubet. Tum Giangir hilari ac læto animo fratrem excepturus festinat. Sed ubi peruenit ad locum, infortunatumq; fratrem strangulatum, humi iacentem conspexit, dictu impossibile est, quanta animi anxietate adfectus sit. Vix tamen adhuc illuc peruenerat, cum impius pater post eum nuncios, qui illi suo nomine omnes Mustaphæ thesauros, equos, seruos, tentoria, ornamenta, insuper & Amasianam prouinciam offerrent, misit. At Giangir extremæ mœstitiæ propter charissimi fratris inhumanissimam mortem, ac tristitiæ plenus, lachrymabundus in hunc modum affatur: Proh sceleste ac impie canis, proditor, ne dicam pater, fruere nunc thesauris, equis, ornamentis, ac prouincia Mustaphæ. Siccine tuo inhumano, impio, ac crudeli animo incidit, ut tam egregium, militarem, ac tantæ expectationis filium, cuius similem domus Ottomana nec habuerit, nec ũquam habitura sit, tam impie, ac prẽter omnem humanitatis, ne dicam iuris sanguinis respectum, necares? Cauebo igitur, ne in posterum eum in modum de me misero gibboso tam impudenter glorieris. Sic præfatus, pugione, quo erat accinctus, arrepto, eum per intima uisce-

ra coegit,sicq; subitō animā efflauit. Quod ubi ad aures Imperatoris peruenit,quanta sit affectus animi perturbatione dictu difficile est. Verumenimuero non propterea auarum eius animum tanta uicit animi perturbatio ac anxietas. nam ilico omnia Mustaphæ ornamenta in sua tentoria deferri iubet, At milites illa omnia in prædam fortē concessa esse existimantes,promptis animis ad exequenda regis mandata festinant· Interea in castris Mustaphæ milites,eius adhuc quod cum domino actum erat insciȝ, uidentes tantam militum cateruam sine omni militari ordine irruere, quō illorum se tumultuariæ insolentię opponerent,armati in medium prodeunt: uiriliterq;,nec sine multorum cæde, illorum repellunt impetum. Tum demum illius tragœdię fama ad regis milites perlata, uidentes tumultus magis magisq; incalescere, suis etiam auxilio esse statuunt: ac tandem hinc inde ad arma proclamatum,ac utrinq; pugnatum crudeliter, adeō ut in breue tempus bis mille plus minus ceciderint homines, pluresq; uulnerati sint. processissetq; ulterius hæc tragœdia, ni Achmat Pascha,homo sanē grauis,ac propter experimenta uirtutis, non mediocris apud milites autoritatis, laniscaros retroegisset,

gisset,illorūq; furorē frēasset uersusq; ad Mustaphę milites,bēeuolis,ac lenib9 uerbis exhortatiōibusq; aniōs illorū mitigasset,inquiēs:Nūquid,chariſſimi fratres ac amici mei,ā uestra,qua tot seculis probati, estis,anīi prudētia degēerātes, mādatis magni Soltāi ac Dōini nostri cōtrauēire uultis? Nō possūū(ita me De9 amet)satis mirari,quid nāuos,quos ego hactēus clariſſimos ac ualētiſſimos probaui,mouerit,ut ī hoc ciuili cōflictu,eaquib. tā feliciter ac prospere aduersȝ Otomāę stirpis hostes usi fuistis,arma,in uestros nūc strī gere,ac hostib. nostris tale spectaculū edere statuatis: ut quorū armis se deuictos doleāt, eorū mutuis cędib.sibi inuicē cōgratulētur. Igitur filioli mei,sedulo pro uestra magnāimitate curate,ne eā qua hactēus,prę omnib. cōmēdabiles fuistis,animi prudētiā ac fortitudinē uestra hac insolētia amittatis. Hęc igitur arma,quib. hactenus īter uestros plus satis usi estis,aduersȝ hostes,ubi melior ac etiā laudabiliordabitur occasio,reseruate. His atq; eiusmodi Achmat Pascha militū animȝ deliniuit,adeō ut ōnia ex tētoriȝ Mustaphæ ad regē libere deferre permiserint, Sed ubi mors Mustaphę ad aures lānischarorū et totius exercitus perucīt, altera inter eos seditio orta est. Ab omnibus igitur ad arma clāatū denuò:

denuõ: factoq; ingenti strepitu, commixtis etiam lachrymis ac planctibus, tandem, ut erant rabido ac feruenti animo, strictis gladijs in regiam cum magno impetu irrunt. Atq; hæc renouata seditio tantum trepidationis regis animo attulit, ut omni ratione consilij destitutus, cum maximo sui capitis periculo fugere uoluerit. Verum ā suis retentus, occasionemq; ex necessitate nactus, rem, quam securus ne cogitasset quidem, aggressus est: forasq; egressus, milites (sed pallido uultu) sic affatur: Qui rumores, qui strepitus, quæ tandem insolentiæ sunt istæ, quibus animum meum tam effrenate perturbatis? quid hi tam inflammati, ardentes, iracundiq; uultus denotant? An ne me regem uestrum esse, eumq; qui uos regendi atq; gubernandi ius habeat, non recordamini? Siccine uestram maiorumq; uestrorum inuictam, inueteratamq; militiam, regis ac imperatoris uestri cruore maculare decreuistis? In hunc modum adhuc loquente rege, milites intrepide respondent: Se illum ipsum esse, quem ante multos annos elegissent, fateri quidem: quod uero militari sua uirtute illi tam amplum imperium adquisiuissent, idemq; conseruassent, ideo ab illis factum, ut pie ac iuste regeret; non autem, ut

ut inconsiderate cruentas manus suas in quemlibet iustum injiceret, secq; impiē innocentum sanguine macularet. Quod autem armati in medium prodijssent, iusta de causa, nempe pro uindicanda Mustaphæ innocentis morte, se commotos esse: nec habere regem, cur aduersus illos ira moueretur. Petunt igitur, quo se publicē de proditionis crimine, super quo ab æmulis Mustaphæ falso delati erant, purgarent, accusatorem in publicum prodire. non enim se arma prius deposituros, quam accusator in iudicio personaliter comparuisset, accusationemq; modo legitimo sub talionis pœna instituisset. Interea dum hæc agerentur, sceleris atrocitas omnes ad lachrymas promouebat: adeo quod rex sui tam nefandi, sceleratiq; ac inhumani parricidij pœnitere uideretur. Tum demum rex omnia militibus, quę petierant, mitissimis uerbis promittere, illorūq; inflāmatos animos, quantum poterat, sedare. Sed milites interim, ne rex callidē aufugeret, illosq; promissis suis, ac omini expectatione eorum quæ petierant, frustraretur, expedita cura ac diligentia in statione omnes & excubijs manserunt.

Interea rex Rustanum omni penitus dignitate priuauit; annulumq; regium, cuius

custos

cuſtos extiterat,illi ademit, & Achmat Paſchæ tradidit. At Ruſtanus timore ac trepidatione perculſus, uidens ſe in ſuis non ſatis tutum,ad Achmat Paſchæ tentoria tacite cõfugit: illumq; quid in negocio tam dubio ac periculoſo agendũ foret,conſuluit. Qui reſpondit, ut in eo,conſilio uteretur regis: quodq; iuberet rex, id omne exequeretur. Id conſiliũ mirum in modum Ruſtano ſatisfecit.nec diu cunctatus,per internuncios, fidoſq; ſibi ac familiares amicos, regem de omnibus conſulit. Verum reſponſo habito,ut omni poſthabita mora, ſe quam citiſſime à conſpectu regis, & caſtris abſentaret, replicat, id ſine pecunijs ac tentorijs etiam commode fieri non poſſe. Verum rex reſpondet,ulterius nec tempus, nec etiam locum longiorem capiendæ opportunitatis ac commoditatis moram ullo modo concedere. Tum demum Ruſtanus citra ullam moram,enormium ſcelerum ſuorum ſibi ſatis conſcius, octo fideliſſimis comitatus amicis,Conſtantinopolim uerſus iter uertit: acceleratoq; gradu (quemadmodum timor ſemper alas addere conſueuit(peruenit Cõſtantinopolim: illicq; cum Roſa,ac alijs pleriſq; eius coniurationis participibus, fortunæ ſuæ euentum non ſine magno capitis periculo

riculo expectat. Ferunt etiam, Seuleimanum tam immanis facinoris ſibi conſcium, pœnitentiq ſuperſtitione ut Mecham peregrinaretur impulſum eſſe: arreptoq; itinere, tandem Perſarum uiribus coactum ſe Hieroſolyma conferre, illicq; pro defuncto filio ſacrificium CORBAM uocant) obtuliſſe. Sed hæc (ut ſemel finiam) de Muſtapha mihi dicenda, ſeu magis admonenda occurrerunt: Eum nempe omnibus ob militarem diſciplinam,promptumq; ad effundendum Chriſtianum ſanguinem animum, adeõ gratum fuiſſe,ut extitiſſe in ſtirpe Ottomanica neminem unquam exiſtiment, qui tanta de extendendo illorum imperio polliceretur: adeõ quod de rebus apud illos deſperatis natum ſit prouerbium,GIETTI SOLTAN MVSTAPHA. quo quidem ſignificari uolunt,de rebus apud illos prius cogitatis actum eſſe.

Erit igitur,ut ob tanti, tamq; nobis crudelis futuri hoſtis mortem congratulemur inuicem: exiſtimemuſq;, id non ſine prouidentia diuina, quæ rebus noſtris ea in parte conſulere uoluit,factum eſſe. Tum demum nobis ſummoperè curandum, ut tandem ciuilibus abſtineamus bellis ac diſſidijs: exiſtimantes,aduerſus communem non ſolum

patriæ

patriæ uitæq; , sed & animarum noſtrarum hoſtem, communibus auxilijs progrediendum eſſe. Quod ſi fecerimus, Chriſtiani nominis hoſtem à nobis repellere non erit difficile : ſin minus, periculum erit, ne inteſtinis noſtrorum diſcordijs, quod reliquum eſt Europæ noſtræ, inuadere, ac ſua tyrannide uaſtare conetur, quod quidem auertat, nosq; omnes ad concordiam reuocet per CHRISTVM filium, Deus optimus maximus : Amen.

FINIS.